

ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ
ΤΗΣ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ
ΕΚΠΟΝΗΣΕΙΣΑ ΕΠΙ ΤΗ ΒΑΣΕΙ ΤΟΥ ΨΑΛΤΗΡΙΟΥ
ΥΠΟ ΤΗΣ
ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ
ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ
ΕΝ ΕΤΕΙ 1883

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ
1888
—
ΕΚ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ

ΕΚΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

Παναγιώτατε καὶ θεούτατε δέσποτα,
ἄγια καὶ ἱερά Σύνοδος.

Ἡ προνοίᾳ ἐκκλησιαστικῇ συστᾶσα τῷ 1881 Μουσικὴ Ἐπιτροπὴ, ἐντολὴν ἔχουσα τὴν ἐκπόνησιν σχεδίου τινὸς τῶν εἰσακτέων ταχτοποιήσεων τῆς καθ' ἡμᾶς ἱερᾶς Μουσικῆς, καὶ πρὸς καθηρισμὸν αὐτῆς ἀπὸ παντὸς ξενισμοῦ καὶ πάσης οὐθικιεσίας, περάνασκ μετὰ μακρὰν καὶ σύντονον μελέτην τὸ ἀνατεθὲν αὐτῇ ἔργον, ὑποβάλλει αὐτὸ ταπεινῶς καὶ εὔτεβίστως τῇ Ὑμετέρᾳ Θ. Παναγιότητι καὶ τῇ περὶ Αὐτῆν ἀγίᾳ καὶ ἱερᾷ Συνόδῳ.

Αἱ ἐργασίαι τῆς Ἐπιτροπῆς συγκεφαλαιοῦνται εἰς τὰ ἔξι:

α')] Εἰσήγαγεν ἐν τε τῇ διδυσκαλίᾳ καὶ ἐν τῇ πράξει τονικὴν βάσιν ώρισμένου ὕψους 256 παλμῶν, καὶ τὴν βάσιν ταύτην παρεδέξατο ὡς τὸν τόνον γ' ἀφ' οὗ ὡς ἐξ ἀφετηρίας τονίζονται πάντες οἱ λοιποὶ φθόγγοι. Πρὸς ἐφαρμογὴν τῆς ἀρχῆς ταύτης ἐνέκρινεν ἵνα εἰσαγόῃ τοὺς λοιποὺς ἡχητικὰς τοναρίου ἀναδιδόντος τὸν φθόγγον γ' πρὸς ὁδηγίαν καὶ ἀσφάλειαν τῶν ψυλλόντων.

β')] Κατέταξεν εἰς ώρισμένας γρονικὰς ἀγωγὰς πάντα τὰ εἰδὸν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἡμῶν μελῶν, καὶ ἐνέκρινεν ἵνα εἰσαγόῃ πρὸς ἀκοΐην τήρησιν τῆς ἀγωγῆς ἐν τῇ διδυσκαλίᾳ ὁ Μετρονόμος.

γ')] "Ωρισε τὰ μουσικὰ κείμενα, τὰ ὅποια δέον γόνα νὰ ψάλλωνται

εν ταῖς ἱεράς ἀκολουθίαις (Κατάλογος αὐτῶν περὶ τὸ τέλος ὑπὸ στοιχείον Λ).

δ'] Εξεπόνητε μουσικὸν κείμενον τῆς ἱερᾶς λειτουργίας τοῦ Χριστούμου ἵνα γρηγορεύῃ ὡς πρότυπον καὶ ὑπογραμμὸς πασῶν τῶν ἱερῶν ἀκολουθῶν (ἔπειτα περὶ τὸ τέλος ὑπὸ στοιχείον Β).

II ἐργασία αὕτη ὑποβλήθεισα τῇ ἀγίᾳ Μητρὶ Ἐκκλησίᾳ ἔτυχε τῆς ἐγκρίσεως αὐτῆς, ἢ δὲ Ἐπιτροπὴ ἐνετάλη ἵνα γωρήσῃ ἐπὶ τὰ πρόσω καὶ ἐπιληφθῇ ἐπὶ σπουδιοτέρων ζητημάτων κατὰ τὸ ὑπὸ αὐτῆς συνταχθὲν καὶ συνοδικῶς ἐγκριθὲν πρόγραμμα.

Σκοπὸς τῶν ἐν τῷ προγράμματι τούτῳ προγράψθεισῶν ἐργασιῶν ἦν αὐτὴ ἡ διάστασις τῆς οὐσίας τοῦ ἱεροῦ μέλους, ὅπερ περισωθὲν μέγιο τοῦδε διὰ τῆς φωνητικῆς παραδόσεως κινδυνεύει ν' ἀπολεσθῇ ἐνεκ τῆς καταπλημμυρούστης ἡμᾶς ζεωρίων·

Οὔτε ἡ σπουδιοτής τοῦ ἔργου, οὔτε ἡ παντελής ἐλλειψὶς τῶν καταλλήλων μουσικῶν βιοθημάτων ἀπειθάρουνται τὴν ἐπιτροπήν προστησμένη δὲ τὴν παράδοσιν ὡς μόνον διδγῆν καὶ γνώμονα καὶ μέτρον φωνητικὸν,

ε'] διηκρίθωτε τὰ τονικὰ διαστήματα τὰ ἐν τοῖς τρισὶ γένεσι τῆς ἱερᾶς ἡμῶν μουσικῆς ἀπαντῶντα, καθώρισε δὲ αὐτὰ μετ' ἐπιστημονικῆς καὶ μαθηματικῆς ἀκριβείας ἐπὶ τοῦ μονογόρδου, διγάνου ὥρισμένου ἐν τῇ φυσικῇ εἰς ἀκουστικὰς μελέτας καὶ θεωρίας.

ζ'] Πιάτης νὰ ἐπινοήσῃ καταλλήλον καὶ εὑρητὸν δργανὸν μουσικὸν, ἐπὶ τοῦ ὄποιου νὰ ἐκτελῶνται μετὰ τῆς ἀπαίτουμένης ἀκριβείας αἱ ἐπὶ τοῦ μονογόρδου ὄρισθεῖσαι διαιρέσεις τοῦ φύσγου. Τὸ δργανὸν τοῦτο κληρὸν Ψαλτήριον, καὶ κατατευχασθὲν ἀδείχ καὶ διαπάνη τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας θεωρεῖται παρὰ τῆς Ἐπιτροπῆς

1] ἐπιτήδειον πρὸς ἀκριβῆ ἐκτέλεσιν τοῦ ἱεροῦ μέλους ὃσον ἀφορᾷ εἰς τὰ διαστήματα, καὶ πρὸς ἀπόδοσιν τῶν σημείων τῆς ποιότητος ὃσον εἶναι δυνατὴ ἀπὸ ἀψύχου δργάνου.

2] καταλλήλον πρὸς συρῆ καὶ μεθοδικὴν διδασκαλίαν.

3] ἀπαραίτητον πρὸς ἀρμηνεῖαν τῆς μουσικῆς θεωρίας, διότι δι' αὐτοῦ γίρεται πᾶσα περὶ αὐτὴν σύγχυσις καὶ ἀοριστία, καὶ

4] συντελεστικὸν πρὸς παγίωσιν τῆς σαλευομένης παραδόσεως.

'Η ἐπιτυχία τοῦ ὄργανου τούτου κατεδείχθη ἀρχούντως ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, ἵνα ἐπὶ ἔτος ἐφέρμοσαν ἐπὶ αὐτοῦ οἱ κ. κ. Γ. Βιολάκης καὶ Εὐστράτιος Ηπαπάδόπουλος κατ' ἐπιταγὴν τῆς ἀγίας Μητρὸς Ἐκκλησίας.

ζ'] Συνέταξε τὴν «Στοιχειώδη διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Ψαλτηρίου» σύμφωνον πρὸς τὰς ἀρχὰς καὶ θεωρίας τὰς ἀνωτέρω ἐκτεθείσας.

Τοῦτο ἐστι, Πανχρυγιώτατε Δέσποτα καὶ ἀγία καὶ ἱερὰ Σύνοδος, τὸ ἀποτέλεσμα, εἰς δὲ μετὰ μακρὰν μελέτην καὶ παντοειδεῖς καὶ ἐνδελεχεῖς δοκιμὰς κατέληξεν ἡ Μουσικὴ Ἐπιτροπὴ. Ινα δὲ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο ἐκτιμηθῇ ἀσυμβίωτος παρακαλεῖ ἡ Ἐπιτροπὴ τὴν Υμετέραν Θ. Παναγιότητα καὶ τὴν περὶ Αὐτὴν ἀγίαν καὶ ἱερὰν Σύνοδον, ὅπως συγκαλέσῃ ἐπὶ τὸ αὐτὸν πλείστους ὅτους τῶν δοκίμων ἱεροφυλτῶν καὶ μουσικοδιδασκάλων πρὸς ἀκρόασιν παντοειδῶν ἱερῶν ἀσμάτων ἐπὶ τοῦ Ψαλτηρίου ἐκτελεσθησομένων, καὶ βεβαίωσιν ὅτι ἡ ἀπ' αὐτοῦ ἀπόδοσις κατορθοῦσται ἀληθῆς καὶ γνησία καὶ τῷ διδακτικῷ πκοπῷ συντελεστική.

'Ἐπισυνάπτουσα δὲ ἐν τῇ παρούσῃ ταπεινῇ αὐτῆς ἐκβέσει τὸ μνησθὲν μουσικὸν κείμενον τῆς ἱερᾶς λειτουργίας, τὴν Στοιχειώδη διδασκαλίαν, καὶ τὰ πρακτικὰ τῶν 68 τακτικῶν αὐτῆς συνεδριάσεων, προάγεται νὲ ὑποβίλη συνάμυχ βαθυσεβάστως τὴν ταπεινὴν αὐτῆς γνώμην περὶ τῶν δεσόντων γενέσθαι πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ, δην προέθετο ἡ πρόνοια καὶ μέριμνη τῆς ἀγίας Μητρὸς ἡμῶν Ἐκκλησίας.

Καὶ δὴ προτείνει

1] τὴν σύτασιν διαρκοῦς Ἐπιτροπῆς ὑπὸ καταλλήλων προσώπων ἵνα συνεγίσῃ τὸ ἔργον.

2] τὴν σύτασιν Μουσικῆς Συγκλήτης λειτουργούστης ὑπὸ τὴν ἐπόπτειαν τῆς Ἐπιτροπῆς ταύτης πρὸς διάδοσιν τῆς διδασκαλίας οὐ μόνον μεταξὺ τῶν βουλομένων ἐκμαθεῖν τὴν τέχνην τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν μουσικοδιδασκάλων καὶ ἱεροφυλτῶν ὅπως προσοκειμένως καὶ οὗτοι πρός τε τὴν νέαν μέθοδον τῆς διδασκαλίας καὶ πρὸς τὴν γρηγορίαν τοῦ ὄργανου.'

3] τὴν ἔκδοσιν τῆς στοιχειώδους διδασκαλίας, ἢν ταπεινῶς ὑποθάλλομεν, καὶ τῶν ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς ἐγχωιθέντων μουσικῶν κειμένων. Εξέστω δὲ τῇ Ἐπιτροπῇ νὰ ἔχφέρῃ ἐνταῦθι τὴν ἰδέαν ὅτι ἐκ τῶν ἐκδόσεων τούτων δυνατὸν νὰ προκύψῃ σπουδαῖος πόρος, συντελῶν εἰς συντήρησιν τῆς Μουσικῆς Σχολῆς.

Διατελοῦμεν βχθυσεβάτως τῇς 'Υμ. Θ. Πληνγιότητος καὶ τῆς περὶ Αὐτὴν ἀγίας καὶ ἱερᾶς Συνόδου

'Ἐν Φιναρίῳ, τῇ 15 Ἰουνίου 1885.

Ο πρόεδρος τῆς Μουσικῆς Ἐπιτροπῆς
Ἄρχιμ. ΓΕΡΜΑΝΟΣ ΑΦΘΟΝΙΔΗΣ.

Τὰ μέλη {
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΙΟΛΑΚΗΣ πρωτοψάλτης
ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΣ Γ. ΠΛΙΠΑΔΟΗΟΥΓΛΟΣ
ΙΩΑΣΑΦ ΜΟΝΑΧΟΣ
Π. Γ. ΚΗΛΤΖΑΝΙΔΗΣ
ΑΝΔΡ. ΣΠΑΘΑΡΗΣ.
Γ. ΠΡΩΓΛΑΚΗΣ γραμματεὺς.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Κληθεῖσα ἡ Μουσικὴ Ἐπιτροπὴ ἵνα ἐρευνήσῃ τὰ κατὰ τὴν ἡμετέραν μουσικὴν, πρωτίστως ἀνεζήτησε τὰ αἴτια τῆς καταπτώσεως, ἐν ᾧ σήμερον διάκειται. Κατὰ τὴν πεποίθησιν αὐτῆς, πεποίθησιν σχηματισθεῖσαν διὰ πολυετοῦς πείρας καὶ μακρῶν προηγουμένων μελετῶν, τὰ αἴτια ταῦτα τρεῖς κυρίως ἔχουσι πηγάδες· πρῶτον μὲν τὸ ἀπό τινων ἐπιταθὲν περὶ ἡμίν πνεῦμα προόδου καὶ νεωτερισμοῦ, τὸ ὅποιον ἐν πολλοῖς μὲν ἄλλοις κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἡττον αἰσίως καρποφορῆσαν, ἔφθασε μέχρι τοῦ ὑποδεῖξαι ως ἀνάγκην κοινωνικὴν τὴν μεταρρύθμισιν τῆς μουσικῆς ἐκείνης, δι' ᾧ οἱ πατέρες ἡμῶν ὑμνοῦν τὸν Θεόν. Δεύτερον τὴν βχθυμηδὸν καὶ λεληθότως ὑπεισελθοῦσαν καὶ ἔξαπλωθεῖσαν ἐπικράτησιν τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς ἐν τοῖς θεάτροις, ἐν τοῖς φόρεσις, ἐν τῷ στρατῷ, ἐν δημοσίαις συναυλίαις, καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἐν ταῖς οἰκογενείαις, τουτέστιν ἐν αὐτῷ τῷ ἴδιωτικῷ ἡμῶν βίῳ. Τρίτον τὴν ἀμέλειαν ἡ τὴν ἀνικανότητα περὶ τὴν ἀκριβῆ ἐκτέλεσιν τῶν ἱερῶν ἡμῶν μελῶν. Εἰς τὰ τρία ταῦτα αἴτια προσθετέον καὶ τὴν ἀπὸ πολλοῦ ἀρξαμένην τάσιν πολλῶν μουσικοδιδασκάλων, οἵτινες μὴ ἀρκούμενοι εἰς τὰ ἀρχαῖα καὶ κλασικὰ ἡμῶν μέλη, ἐπλούτισαν καὶ ἐποίκιλαν κατ' ἀρέσκειαν τὸ ἀσματολόγιον τῆς ὁρθοδοξού Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας διὰ πληθύος νέων μελῶν, ἀτινα καίτοι φέροντα ἴδιαν κύτοτελὴ τινα τεχνικὴν ἀξίαν, ἀπειμάρτυναν δημοσίων κατ' ὅλιγον τὸ ἱερὸν ἡμῶν μέλος ἀπὸ τῆς ἀρχικῆς αὐτοῦ ἀρελείχς καὶ ὀπλότητος, ἐν ᾧ ἔγκειται τὸ ὑψός καὶ τὸ μεγαλεῖον αὐτοῦ.

Ἡ μελέτη περὶ τῶν μέσων τῆς καταπολεμήσεως καὶ ἀποσοβήσεως τοῦ πρώτου ἐκ τῶν αἰτίων τούτων ἐστὶν ἔκτὸς τῶν προθέσεων τῆς Ἐπιτροπῆς. Ἀναλαβούσα τὴν ἔκτέλεσιν ὡρισμένου προγράμματος ἐπὶ τῆς ιερᾶς μουσικῆς τῆς νῦν ὑπαρχούσης ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ ἐργαζομένη ἐπὶ καθεστώτος, τὸ ὅποιον ἐννοεῖ νὰ δικτηρήσῃ, οὐδόλως ἐπηρεάσθη ἐν τῇ ἐργασίᾳ αὐτῆς ἀπὸ τῶν ἀπὸ πολλῶν ἔτῶν καὶ μέχρι τοῦ νῦν δημοσιευθεισῶν προγράμματειῶν περὶ μεταρρυθμίσεως καὶ ἀναμορφώσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν μουσικῆς, οὐδὲ προτίθεται τὸ παρόπαν ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὰς θεωρίας, δι' ὧν μερίς τις κοινωνικὴ κρίνουσα ἔωλον καὶ ἀπόδουσαν πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ αἰῶνος τὴν μουσικὴν ταύτην, ἐπιδιώκει τὴν ἀπλῆν καὶ καθαρὸν ἀντικατάστασιν. αὐτῆς διὰ τῆς νεωτέρας πολυφώνου. Εἰς τὰς θεωρίας ταύτας ἔξενεχθείσας ἀρτίως καὶ ὑπὸ ἐπιστημονικωτέρων μορφὴν, καὶ παρουσιαζομένας ὡς προϊὸν ἀρχαιολογικῶν καὶ ιστορικῶν ἐρευνῶν, ἡ Ἐπιτροπὴ ἀποδίδωσι τοσοῦτον κύρος, ὃσον καὶ εἰς τὰς αὐθικρέτους ἐκείνας ὁζιώσεις, δι' ὧν αὐτεπάγγελτοι ξένοι νομοθέται καὶ δεινοὶ εἰκοτολόγοι θέλουσι νὰ διδάξωσιν ἡμῖν τὴν προφορὰν τῆς ιδίας ἡμῶν γλώσσης, χωρὶς νὰ ἀρνήται τὴν φυσικῶς ἐπεργομένην τοῦ γρόνου προϊόντος μεταβολήν.

Τὸ δεύτερον ἐκ τῶν μηνησθέντων αἰτίων ἐστὶ τὸ μᾶλλον ἐπιδρόσαν ἐπὶ τῆς ιερᾶς ἡμῶν μουσικῆς. Ἡ εἰσβολὴ καὶ κατὰ μικρὸν ἐπικράτησις τοῦ εὐρωπαϊκοῦ μέλους, τοῦ ὄποιου καὶ τὸ μὴ συγκεκριμένα τονικὰ διαστήματά εἰσι κατὰ πολὺ διάφορα τῶν τῆς ἀνατολικῆς μουσικῆς, διέφθειρε καὶ ἐξακολουθεὶ λεληθότως διαφθείρουσα τὸ οὖς ἡμῶν, ἡ δὲ ἔκτέλεσις ἀνατολικῶν ἀσμάτων ἐπὶ ὄργανων διηρημένων εἰς εὐρωπαϊκὰ μᾶλιστα συγκεκριμένα ἡμιτόνια, ἡλλοίωσαν οὐσιωδῶς τὴν φύσιν αὐτῶν. Ο ἔχων τὴν ἀκοήν ἐξωκειωμένην πρὸς τὰ εὐρωπαϊκὰ ἡμιτόνια, εἰσερχόμενος ἐν τῷ ναῷ εὑρί-

σει ἔνην τὴν πατροπαράδοτον κύτου ἰδίαν μουσικὴν, καὶ κύτων δὲ τῶν μουσικοδιδασκάλων τὸ οὖς φυσικῷ τῷ λόγῳ κακῶς ἐθιζόμενον ὑπὸ τῶν ζένων ἐκείνων φθόγγων, καθιστᾷ κύτοις ἀνέφικτον τὴν ἐφαρμογὴν τῆς θεωρίας τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς περὶ τὰ τονικὰ διαστήματα.

Περιττὸν θεωροῦντες νὰ ἐνδιατρίψωμεν περὶ τὴν ἀνάλυσιν τῶν λοιπῶν αἰτίων, προβάνομεν εἰς τὴν ἔκθεσιν τῶν μέσων, τὰ ὄποια ἡ Ἐπιτροπὴ θεωρεῖ ὡς δυνάμενα ν' ἀρωσι τὰ αἰτια ταῦτα, καὶ νὰ στήσωσι τὴν κατὰ τῆς ιερᾶς μουσικῆς φοράν. Γνωστὸν ὅτι ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ διετηρήθη μέγιστη τοῦ νῦν κυρίως διὰ μόνης τῆς φωνητικῆς παραδόσεως. Τὰ ἀρχαῖα συστήματα τῆς γρασσῆς αὐτῆς συγκειμενικά ἐκ σημείων συμβολικῶν, περιῆλθον βαθυτερὸν εἰς σύγρασταν τὸ ἐν μετὰ τὸ ἄλλο, ἐπικράτει δὲ σήμερον ἀπὸ τοῦ ἔτους 1820 τὸ ἀναλελυμένον σύστημα τῶν τριῶν διδασκάλων Χρυσάνθου, Γονγορίου καὶ Νουρμουζίου, ἐργασθέντων τῇ ἐπιταγῇ τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, καὶ καταρτισθέντων τὸ σύστημα ἐκείνο, διὰρ ὁ Λρύσανθος ἐδημοσίευσε διὰ τοῦ Μεγάλου Θεωρητικοῦ, ἐκδοθέντος ἐν Τεργέστῃ τῷ 1832. Τὸ βιβλίον τοῦτο περιέχει ἀπασκαν τὴν θεωρίαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν μουσικῆς, καὶ ἐστὶν ἡ βάσις πάντων τῶν κατόπιν ἐκδοθέντων ὑπὸ διαφόρων μουσικοδιδασκάλων.

Τὸ ἔργον τῶν τριῶν διδασκάλων ὑπῆρξεν ἀληθῶς μέγιστον μέγιστης καὶ ἐν ὑπῆρξεν οὐδόλως ἐθεράπευτε τὴν οὐσιωδεστέρων τῶν ἀλλείψεων, ἐξ ἣς ἐπαγγεῖ καὶ πάσχει ἡ ἀνατολικὴ μουσικὴ ἐν γένει καὶ ιδίως ἡ ἡμετέρη ἐκκλησιαστική. Η ἀλλείψεις κατὰ ἐστὶν ἡ ἀπουσία τεγνικοῦ μέσου πρὸς ἐπιστημονικὴν καταχρέτησιν καὶ ἐξακρίβωσιν τῶν τονικῶν διαστημάτων. Τὰ διαστήματα ταῦτα ὠρίσε μὲν ὁ Λρύσανθος διὰ τῆς χορδῆς, ἀλλ' ἡ ἐργασία αὐτῆς, ἀλλως τε ἐν πολλοῖς ἐσφαλμένη, ἐστὶν ἀτελής. ἀπολήγει δ' εἰς ἴδιανικὴν διαίρεσιν τῆς κλίμακος εἰς 68 ἀλλάζοντα τυπώματα· καὶ ὅρ-

ζονται μὲν διὰ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν τυμημάτων οἱ διάφοροι τόνοι τῆς κλίμακος, ἀλλ' οὐδὲν πρακτικὸν μέσον βοηθεῖ τὸν μουσικὸν εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἀκριβοῦς θεωρίας ἐν τῇ φαντασιώδῃ καὶ ἀσφαττῷ ταύτῃ ἐργασίᾳ*. Καὶ τέως μὲν ἡ ἔλλειψις αὕτη ἀνεπληροῦτο διὰ τῆς μακρογρονίου διδασκαλίας,

* Καθ' ἄ; ὁδηγίας παρέχει τὸ Μέγχ Θεωρητικὸν § 63—65 ὅριζομεν τοὺς δεσμοὺς ἐπὶ γορδῆς πρὸς παραγγὴν τοῦ τετραχόρδου Δι—Νη λαμβάνοντες διὰ τὸν

Δι τὸ μῆκος τῆς ὅλης γορδῆς 1

Κε τὸ μῆκος τῆς γορδῆς τὰ $\frac{8}{9}$

Ζω τὸ μῆκος τῆς γορδῆς τὰ $\frac{22}{27}$

Νη τὸ μῆκος τῆς γορδῆς τὰ $\frac{8}{4}$

Πρὸς εὔρεσιν δὲ τοῦ λόγου τῶν διὰ δυοῖν διαστημάτων ὁ Χρύσανθος τίθησιν ἀναλογίας

$$\frac{1}{9} : \frac{1}{12} :: 12 : 9 \text{ καὶ}$$

$$\frac{1}{9} : \frac{7}{108} :: 12 : 7$$

'Αλλ' αἱ ἀναλογίαι αὗται εἰτιν ἀσυμβίθκοτοι· διότι ἐν τῇ πρώτῃ ὡς ἡγούμενος λαμβάνεται τὸ $\frac{1}{9}$, τῆς ὅλης γορδῆς, ὡς ἐπόμενος δὲ τὸ $\frac{1}{12}$ τῶν $\frac{8}{9}$, τῆς γορδῆς ἐπρεπεν ἥπατα νὰ γραφῇ οὕτω:

$$\frac{1}{9} : \frac{1}{12} \times \frac{8}{9} :: 12 : 8$$

ἢ ἐὰν συγκρίνωνται τὰ ἀποτελούμενα πολλοστὰ οἰασθήποτε γορδῆς πρὸς ἀνύψωσιν κατὰ τόνον μείζονα ἢ ἐλάσσονα ἢ ἐλάχιστον, ἐπρεπε τότε ἡ δευτέρα νὰ γραφῇ :

$$\frac{1}{9} : \frac{7}{88} :: 88 : 63$$

διότι τὸ μῆκος Ζω Νη ἰσοῦται πρὸς τὰ $\frac{7}{88}$ τῆς γορδῆς ἀλλ' ἀπογιωρίζεται· ὥστε ἵνα ἀποθῶσι συνεπῆ πρὸς ἑκατὸν τὰ διαστήματα κατὰ Χρύσανθον ἐπρεπεν ἡ ἔκτελεσις αὐτῶν νὰ γίνῃ κατὰ τὴν ἑτέραν τῶν δύο ἀναλογιῶν·

$$\frac{1}{9} : \frac{8}{108} : \frac{7}{108} :: 12 : 8 : 7$$

$$\text{ἢ } \frac{1}{9} : \frac{1}{12} : \frac{7}{88} :: 88 : 66 : 63$$

ἢ πάγκουν τὰ ἀρχαῖα συστήματα· ἡ φωνητικὴ παράδοσις διὰ τῆς μακρᾶς τριβῆς ἐνετύπου εἰς τὸ οὖς τοῦ διδασκομένου τοὺς τόνους, μείζονα, ἐλάσσονα καὶ ἐλάχιστον τοῦ διατονικοῦ γένους, τὰς ύφέσεις καὶ διέσεις τοῦ γρωματικοῦ, καὶ τὰ διαστήματα τοῦ ἐναρμονίου, ἀλλ' ὀπλοποιηθείσης τῆς διδασκαλίας, καὶ τῆς μουσικῆς παιδεύσεως συντμηθείσης κατὰ πολὺ, ἡ ἔλλειψις τεγγικοῦ μέσου ἀποθείνει βαθυηδὸν ἐπασθητοτέρα. Διότι προϊόντος τοῦ γρόνου ἡ εἰσβολὴ καὶ ἐπικράτησις τοῦ εύρωπαίκου μέλους, καὶ τῶν εύρωπαίκων μουσικῶν ὄργάνων, μάλιστα τῶν ἐμπνευστῶν καὶ ἴδιως τοῦ κλειδοκυμβάλου, ἐπαπειλεῖ διὰ τῆς ἐνεργείας ἐπὶ τῆς ἡμετέρας μουσικῆς νὰ ἔξαρφνισῃ τέλεον τὴν οὐσίαν τοῦ μέλους, τὸν μείζονα τόνον νὰ συγγύσῃ μετά τοῦ ἐλάσσονος, τὸν ἐλάχιστον μετά τοῦ ἡμιτονίου, καὶ νὰ ἔξαλείψῃ τὸ ἐκ τῆς διαφορᾶς τῶν διαστημάτων τούτων προεργάμενον θέλγητρον τῆς μονοφώνου μουσικῆς. Η διαφορὰ αὕτη παρατηρεῖται προγωροῦσα ἐνόσῳ ἐκλείπουσιν οἱ γέροντες διδάσκαλοι, διποτικοὶ μεταδώσωσι πιστὴν τὴν παράδοσιν εἰς τὴν νεωτέραν γενεάν.

'Ομολογουμένως πολλῶν ἐποίησιν ἐστὶν ἀξία ἡ τάξις τῶν μουσικοδιδασκάλων καὶ ιεροψαλτῶν, οἵτινες ἐμμένουσιν εἰς τὴν διατήρησιν τῶν ἀρχαίων γραμμῶν, καὶ τοῦ γενικοῦ

'Εντεῦθεν φαίνεται ὅτι βασιλεύει σύγχυσις περὶ τὴν βάσιν αὐτῆς τῆς ἐργασίας.

'Αλλ' ἔκτὸς τῆς συγχύσεως ταύτης ἀμφότερι αἱ ἀναλογίαι αὗται οὐδὲν σημαίνουσιν ἀκουστικῶς· οἱ δ' ἀριθμοὶ 12, 8, 7, ἡ 88, 66, 63 δύνανται τὸ πολὺ νὰ ἔχωσιν εἰκονικὴν σημασίαν· διὰ ταῦτα ἡ Ἐπιτροπὴ εὐλαβῶς ἀποστολεῖ τῆς γρήσεως πάσης προγενετέρας θεωρίας, ἡ κολούθησεν ὅδὸν καθαρῶς δοκιμαστικὴν, καὶ βαθυηδὸν διὰ πολλῶν δοκιμῶν ἐβεβαιώθη περὶ τῆς φύσεως τῆς κλίμακος· κατὰ δὲ τὴν ἀριθμητικὴν αὐτῆς ἔκτιμησιν προύτιμησε τὸν φυσικὸν τρόπον τοῦ λογισμοῦ τῶν διαστημάτων πρὸς ἀποφυγὴν πάσης ἀμφιβολίας περὶ αὐτῶν καὶ πρὸς παγκόσμιον συνεννόησιν.

γαρρακτήρος τοῦ μέλους, ἀλλ' ἀδυνατοῦσι καὶ οὗτοι ν' ἀγ-
τιπαλαίσσωσι κατὰ φυσικοῦ αἰτίου, οἷόν ἐστιν ἡ ἐπίδρασις
τοῦ εὐρωπαῖκου μέλους.

Οὕτω βαθμηδὸν ἔξασθενεὶ μὲν καὶ ἐκλείπει ἡ παρά-
δοσις, τὰ δὲ ἱερὰ ἡμῶν μέλη δικτηροῦσι μὲν τὰς γραμμάς,
ἀποβάλλουσιν ὅμως κατὰ μικρὸν τὴν οὔσιαν τῶν τονικίων
δικτημάτων ἥτοι τὸν γαρρακτήρα. Κατὰ τὴν γνώμην τῆς
Ἐπιτροπῆς ἡ περὶ τούτου ἐπανόρθωσις τῆς μουσικῆς μετὰ
παρέλευσιν χρόνου τινὸς ἡθελεν εἰσθιει ὅλως ἀνέφικτος, κα-
θότι θέλει ἐκλείψει τελείως ἡ φωνητικὴ παράδοσις, ἥτις
περιέσσωσε καὶ δικισώζει εἰσέτι μέχρι τοῦ νῦν τὴν ἱερὰν ἡμῶν
μουσικήν.

Ἐν τῇ παραδόσει λοιπὸν μόνη νομίζει ἡ Ἐπιτροπὴ ὅτι
ἔγκειται ἡ θεραπεία τοῦ κακοῦ.

Καὶ πρῶτον μὲν δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀμφιβάλλῃ τις
περὶ τῆς πιστότητος τῆς παραδόσεως, ως πρὸς τὴν ἀκρί-
βειαν τῶν τονικίων δικτημάτων.

Πανταχοῦ τῆς Ἀνατολῆς ὅπου εἰσὶν ὄρθιόδοξοι ἀνατο-
λικοὶ ἐκκλησίαι, ἡ ισχὺς τῆς παραδόσεως διετήρησεν ἀγνήν
καὶ ἀδιάφθορον τὴν οὔσιαν τοῦ ἱεροῦ μέλους. Ἀπὸ τῶν
Παριστρίων γωρῶν μέχρις Λιγύπτου ἡ παράδοσις ἐστιν ἡ
αὐτή τὰ τρία γένη τὸ διατονικὸν, χρωματικὸν καὶ ἐναρμό-
νιον μετὰ τῶν τονικίων δικτημάτων, αἱ ὑφέσεις καὶ διέ-
σεις, οἱ ὄκτιοι κύριοι ἡγοι, καὶ οἱ κλάδοι αὐτῶν, ψάλλονται
ἀπαραλλάκτως ἐν Συρίᾳ ὡς καὶ ἐν Ρουμανίᾳ, ἐν Σερβίᾳ ὡς
καὶ ἐν Ἡπειροθεσσαλίᾳ, ἐν Κρήτῃ ὡς καὶ ἐν τῷ Ἀγιωνύμῳ
Ορει, ἐν Παλαιστίνῃ, ἐν Βουλγαρίᾳ, ἐν Κύπρῳ ὅπως καὶ ἐν
Πελοποννήσῳ, τουτέστιν ἡ παράδοσις διετηρήθη σώκ, ὁμοίᾳ
καὶ ἀκμαίᾳ πανταχοῦ ὅπου ἡ εἰσβολὴ τοῦ εὐρωπαῖκου μέ-
λους δὲν ἔξησθενειν αὐτήν.

Τῆς παραδόσεως ταύτης τὴν παγίωσιν καὶ συντήρησιν
ἴθεωρησεν ἡ Ἐπιτροπὴ ὡς τὸ μόνον μέσον πρὸς διάσωσιν

τῆς ακταρρεούσης ἡμῶν μουσικῆς. Ἐπιληφθείσα συντόνως
καὶ καρτερικῶς τοῦ ἔργου ὥρισεν ἐπὶ φθογγομέτρου τὸν μεί-
ζονα, τὸν ἐλάχιστον τόνον, καὶ πάσας τὰς
ἐπὶ τὸ βαρύν ἡ ἐπὶ τὸ δέξιν μεταβολὰς, εἰς ἃς ὑπόσκειται, στη-
ριζομένας ἐπὶ τῆς περισωθείσης μέγρι τῆς σήμερον παρα-
δόσεως.

Πρὸς τοῦτο ἡ ἔργασία ἐγένετο κατὰ τὸν ἔχοντα πρόπον·
ἐπὶ ἐντατῶν ὄργχων ἐτέθησαν δεσμοὶ εὐκίνητοι, οἵτινες
καταλλήλως μετατιθέμενοι ἐπέφερον μεταβολὰς αὐθαιρέτους
εἰς τὰ δικτημάτα καὶ ἐπ' αὐτῶν ἔξετελοντο ἐκκλησια-
στικὴ ἡ ἔθνικὴ μέλη ὑπὸ τοῦ δικτάξαντος τοὺς δεσμούς,
ἐφ' ὧν οἱ ἀκροώμενοι, ἐξ ἐπαγγέλματος μουσικοί, ἔξερχα-
ζον τὴν ἔκυπτην γνώμην· καὶ ἐκν μὲν ἡ ἀπόδοσις ἐμαρτυ-
ρεῖτο πιστὴ καὶ γνησία, συνεκρίνοντο οἱ φθόγγοι τοῦ ὑπὸδήμου
ὄργχου δι' ὄμοφωνίας πρὸς τοὺς φθόγγους τοῦ μονοχόρδου
καὶ ἐσημειούντο τὰ ἀντιστοιχούντα μήκη τῆς αὐτῆς χορδῆς
εἰς τὰς ὑπὸ τὴν βάσεων δικιρέσεις· εἰ δὲ μή, ἀπερρίπτοντο
αὐτοὶ ὡς ἐσφαλμέναι καὶ νόθοι. Μετά τινα χρόνου αἱ ἐπὶ τοῦ
μονοχόρδου σημειώσεις ἐβοήθουν εἰς δευτέρην συναρμογὴν
τοῦ ἐντατοῦ ὄργχου κατὰ τὰς αὐτὰς θέσεις τῶν δεσμῶν
καὶ αἱ δοκιμαὶ ἐπανελαμβάνοντο. Τοιουτοτρόπως βάσεων
θέντα βαθμηδὸν τὰ τρία γένη καὶ πάντες οἱ ἡγοι παρέσχον
τὸ ἀξιόλογον συμπέραχμα διετελούνται δι' ἐνὸς μοναδι-
κοῦ διαγράμματος, μεταβαλλομένης τῆς βάσεως αὐτοῦ καὶ
βοηθείᾳ τῶν ἐν αὐτῷ τῷ διαγράμματι περιλαμβανομένων
μικρῶν δικτημάτων, τουτέστι τοῦ κόμματος, τῆς διέσεως
καὶ τῆς ὑφέσεως.

Τὸ διάγραμμα τοῦτο σύγκειται ἀπὸ τοῦ Νη ὡς βάσεως
ἐκ δύο τετραχόρδων ὄμοιών διεξευγμένων κατὰ τόνον· τὰ δὲ
σχετικὰ μήκη τῆς χορδῆς τὰ τοὺς διαδοχικοὺς αὐτοῦ φθόγ-
γους παρέχοντα εἰσί:

(14)(

$$\begin{array}{ccccccccc} N\eta_1 & \Pi\alpha_1 & Bou_1 & \Gamma\alpha_1 & \Delta t_1 & K\varepsilon_1 & Z\omega_1 & N\eta_2 \\ 1 & 8/9 & 81/100 & 3/4 & 2/3 & 16/27 & 27/50 & 1/2 \end{array}$$

$$\begin{array}{ccccccccc} N\eta_2 & \Pi\alpha_2 & Bou_2 & \Gamma\alpha_2 & \Delta t_2 & K\varepsilon_2 & Z\omega_2 & N\eta \\ 1/2 & 4/9 & 81/200 & 3/8 & 1/3 & 8/27 & 27/100 & 1/4 \end{array}$$

Αντικείμενον έπικειται μένων δοκιμών έγένετο τὸ μῆκος τῆς χορδῆς διὰ τὸν φθόγγον Bou, ἡ μέση αὐτοῦ ἀξία εύρεθη οὐσι 0,810 ἐπὶ χορδῆς ἑνὸς μέτρου. Έκ ταύτης συμπεροχίνομεν τὴν ἔξης σειρὰν περιλαμβάνουσαν τοὺς σχετικοὺς ἀριθμοὺς τῶν δονήσεων δι' ἐκαστον τῶν φθόγγων τοῦ διαγράμματος.

$$\begin{array}{ccccccccc} N\eta_1 & \Pi\alpha_1 & Bou_1 & \Gamma\alpha_1 & \Delta t_1 & K\varepsilon_1 & Z\omega_1 & N\eta_2 \\ 1 & 9/8 & 100/81 & 4/3 & 3/2 & 27/16 & 50/27 & 2 \end{array}$$

$$\begin{array}{ccccccccc} N\eta_2 & \Pi\alpha_2 & Bou_2 & \Gamma\alpha_2 & \Delta t_2 & K\varepsilon_2 & Z\omega_2 & N\eta \\ 2 & 9/4 & 200/81 & 8/3 & 3 & 27/8 & 100/27 & 4 \end{array}$$

Τὰ μεταξὺ δύο οἰωνδήποτε φθόγγων τοῦ διαγράμματος τούτου διαστήματα περιλαμβάνει ὁ ἔξης πίναξ.

Διάδικτη δυοτελεστή

$$\frac{\Pi\alpha_1}{N\eta_1} = \frac{9}{8}$$

$$\frac{Bou_1}{\Pi\alpha_1} = \frac{800}{729} = \frac{9}{8} \left(\frac{80}{81} \right)$$

$$\frac{\Gamma\alpha_1}{Bou_1} = \frac{27}{25} = \frac{9}{8} \cdot \frac{24}{25}$$

$$\frac{\Delta t_1}{Bou_1} = \frac{9}{8} \frac{\Pi\alpha_1}{N\eta_1}$$

$$\frac{K\varepsilon_1}{\Delta t_1} = \frac{9}{8} \frac{\Pi\alpha_1}{N\eta_1}$$

$$\frac{Z\omega_1}{K\varepsilon_1} = \frac{Bou_1}{\Pi\alpha_1}$$

$$\frac{N\eta_2}{Z\omega_1} = \frac{\Gamma\alpha_1}{Bou_1}$$

Διάδικτη τριετελεστή

$$\frac{Bou_1}{N\eta_1} = \frac{100}{81} = \frac{5}{4} \times \frac{80}{81}$$

$$\frac{\Gamma\alpha_1}{\Pi\alpha_1} = \frac{32}{27} = \frac{5}{4} \times \frac{80}{81} \times \frac{24}{25}$$

$$\frac{\Delta t_1}{Bou_1} = \frac{243}{200} = \frac{5}{4} \times \frac{81}{80} \times \frac{24}{25}$$

$$\frac{K\varepsilon_1}{\Gamma\alpha_1} = \frac{81}{64} = \frac{5}{4} \times \frac{81}{80}$$

$$\frac{Z\omega_1}{\Delta t_1} = \frac{Bou_1}{N\eta_1}$$

$$\frac{N\eta_2}{K\varepsilon_1} = \frac{\Gamma\alpha_1}{\Pi\alpha_1}$$

$$\frac{\Pi\alpha_2}{Z\omega_1} = \frac{\Delta t_2}{Bou_1}$$

Διάδικτη τεσσάρων

$$\frac{\Pi\alpha_1}{N\eta_1} = \frac{4}{3}$$

$$\frac{\Delta t_1}{\Pi\alpha_1} = \frac{\Gamma\alpha_1}{N\eta_1}$$

$$\frac{K\varepsilon_1}{Bou_1} = \frac{4}{3} \left(\frac{81}{80} \right)^2$$

$$\frac{Z\omega_1}{\Gamma\alpha_1} = \frac{4}{3} \cdot \frac{25}{24}$$

$$\frac{N\eta_2}{\Delta t_1} = \frac{\Gamma\alpha_1}{N\eta_1}$$

$$\frac{\Pi\alpha_2}{K\varepsilon_1} = \frac{\Gamma\alpha_1}{N\eta_1}$$

$$\frac{Bou_2}{Z\omega_1} = \frac{\Gamma\alpha_1}{N\eta_1}$$

Διάδικτη πέντετη

$$\frac{\Delta t_1}{N\eta_1} = \frac{3}{2}$$

$$\frac{K\varepsilon_1}{\Pi\alpha_1} = "$$

$$\frac{Z\omega_1}{Bou_1} = "$$

$$\frac{N\eta_2}{\Gamma\alpha_1} = "$$

$$\frac{\Pi\alpha_2}{\Delta t_1} = "$$

$$\frac{Bou_2}{\Gamma\alpha_1} = \frac{3}{2} \left(\frac{80}{81} \right)^2$$

$$\frac{\Gamma\alpha_2}{Z\omega_1} = \frac{3}{2} \times \frac{24}{25}$$

Διάδικτη έπτατη

$$\frac{Z\omega_1}{N\eta_1} = \frac{15}{8} \cdot \frac{80}{81}$$

$$\frac{N\eta_2}{\Pi\alpha_1} = \frac{15}{8} \cdot \frac{80}{81} \cdot \frac{24}{25}$$

$$\frac{\Pi\alpha_2}{Bou_1} = \frac{15}{8} \cdot \frac{81}{80} \cdot \frac{24}{25}$$

$$\frac{Bou_2}{Z\omega_1} = \frac{Z\omega_1}{N\eta_1}$$

$$\frac{\Gamma\alpha_2}{\Delta t_1} = \frac{N\eta_2}{\Pi\alpha_1}$$

$$\frac{\Delta t_2}{K\varepsilon_1} = \frac{N\eta_2}{\Pi\alpha_1}$$

$$\frac{K\varepsilon_2}{Z\omega_1} = \frac{\Pi\alpha_2}{Bou_1}$$

$$\frac{K\varepsilon_1}{N\eta_1} = \frac{5}{3} \times \frac{81}{80}$$

$$\frac{Z\omega_1}{\Pi\alpha_1} = \frac{5}{3} \times \frac{80}{81}$$

$$\frac{N\eta_2}{Bou_1} = \frac{5}{3} \times \frac{81}{80} \times \frac{24}{25}$$

$$\frac{\Pi\alpha_2}{K\varepsilon_1} = \frac{K\varepsilon_1}{N\eta_1}$$

$$\frac{Bou_2}{\Delta t_1} = \frac{Z\omega_1}{\Pi\alpha_1}$$

$$\frac{\Gamma\alpha_2}{K\varepsilon_1} = \frac{5}{3} \times \frac{24}{25} \times \frac{80}{21}$$

$$\frac{\Delta t_2}{Z\omega_1} = \frac{N\eta_2}{Bou_1}$$

Ἐντεῦθεν συμπερχίνομεν τὰς ἔξης παρατηρήσεις.

α'] ὑπάρχουσι τρία διὰ δυοῖν διαστήματα καλούμενα τόνοι· ὁ μεῖζων Νη—Πα $(\frac{9}{8})$, ὁ ἐλάχιστον Πα—Βου $\frac{9}{8}(\frac{80}{81})^2$ καὶ ὁ ἐλάχιστος Βου—Γα $(\frac{9}{8}\cdot\frac{24}{25})$. Οἱ ἐλάχιστοι ὑπολείπεται τοῦ μείζονος κατὰ $(\frac{80}{81})^2$ τούτοις κατὰ κόμμα κόμματος, ἐὰν καλέσωμεν κόμμα τὸ κλήσμα $\frac{80}{81}$ ὡς εἴθισται· ὁ δὲ ἐλάχιστος ὑπολείπεται τοῦ μείζονος καθ' ὑφεσιν, ἐὰν καλέσωμεν ὑφεσιν τὸ κλήσμα $\frac{24}{25}$ καὶ δίεσιν τὸ ἀντεστραμμένον $\frac{25}{24}$.

β'] ὑπάρχουσι τέσσαρα διάφορα διαστήματα διὰ τριῶν, τὸ διὰ τριῶν μεῖζον Πα—Κε $(\frac{5}{4}\times\frac{81}{80})$ καὶ τὸ διὰ τριῶν ἐλασσον Πα—Γα $(\frac{5}{4}\times\frac{80}{81}\times\frac{24}{25})$ ἀμφότερα ταῦτα ισούνται ἀκριβῶς πρὸς τὰ Πυθαγόρεια $\frac{31}{26}$ καὶ $\frac{25}{33}$. Τὸ ἐλασσον ὑπολείπεται τοῦ μείζονος κατὰ κόμμα κόμματος καὶ καθ' ὑφεσιν· τὸ ὑπολειπόμενον τοῦ μείζονος καθ' ὑφεσιν Βου—Δι $(\frac{5}{4}\times\frac{81}{80}\times\frac{24}{25})$ καὶ τὸ ὑπερτεροῦν τοῦ ἐλάχιστονος κατὰ δίεσιν Νη—Βου $(\frac{5}{4}\times\frac{80}{81})$.

γ'] τὰ διὰ τεσσάρων εἰσὶ τριῶν μεγεθῶν· τὰ πέντε τῶν $\frac{1}{3}$: ἐν μείζον τούτων κατὰ δίεσιν $\frac{1}{3}\times\frac{25}{24}$ (Γα—Ζω), καὶ ἐν μείζον κατὰ κόμμα κόμματος (Βου—Κε) $\frac{1}{3}\times(\frac{81}{80})^2$.

δ'] τὰ διὰ πέντε εἰσὶν ἐπίσης τριῶν μεγεθῶν· πέντε τῶν $\frac{3}{2}$: ἐν ἐλασσον καθ' ὑφεσιν (Ζω—Γα) $\frac{3}{2}\times\frac{24}{25}$ καὶ ἐν ἐλασσον κατὰ κόμμα κόμματος $\frac{3}{2}\times(\frac{80}{81})^2$ (Κε—Βου).

ε'] τὰ δι' ἑξ διαστήματά εἰσι τεσσάρων εἰδῶν.

Τὸ πυθαγόρειον μεῖζον $\frac{33}{27}=\frac{5}{3}\times\frac{81}{80}$ (Νη—Κε).

Τὸ πυθαγ. ἐλασσον $\frac{27}{31}=(\text{Κε—Γα})=\frac{5}{3}\times\frac{24}{25}\times\frac{80}{81}$.

Τὸ ὑπολειπόμενον τοῦ μείζονος καθ' ὑφεσιν (Βου—Νη) $\frac{5}{3}\times\frac{81}{80}\times\frac{24}{25}$ καὶ τὸ ὑπερτεροῦν τοῦ ἐλάχιστονος κατὰ δίεσιν (Πα—Ζω) $\frac{5}{3}\times\frac{80}{81}$.

ζ'] τὰ δι' ἑπτὰ τέλος διαστήματά εἰσι τριῶν μεγεθῶν· Τὸ πυθαγ. ἐλασσον (Πα—Νη) $\frac{24}{32}=\frac{15}{8}\times\frac{80}{81}\times\frac{24}{25}$. Τὸ κατὰ δίεσιν μεῖζον τούτου (Νη—Ζω)= $\frac{15}{8}\cdot\frac{80}{81}$, καὶ τὸ $\frac{15}{8}\cdot\frac{81}{80}\cdot\frac{24}{25}$ (Βου—Πα) καθ' ὑφεσιν ἐλασσον τοῦ μείζονος Πυθαγόρειου $\frac{15}{8}\cdot\frac{81}{80}=\frac{35}{27}$. Τὸ τελευταῖον τοῦτο δὲν ἀναφίνεται ἐν τῇ σειρᾷ τοῦ διαγράμματος, ἀλλὰ κατασκευάζεται διὰ διέσεως ἐκτοῦ (Βου—Πα)*.

Καὶ ταῦτα μὲν ἀναφέρονται εἰς τὸ διατονικὸν γένος, ἐν τῷ ὅποιῳ ἐργάζονται κυρίως ὁ πρῶτος καὶ πλ. Α' ἥχος· ἐν τοῖς λοιποῖς δυσὶ διατονικοῖς ἥχοις δηλ. ἐν τῷ τετάρτῳ καὶ πλ. τετάρτῳ ἡ πειραματικὴ μέθοδος ὠδήγησεν· εἰς τὴν ἔξης παρατήρησιν ὅτι,

α'] ὁ Δ' ποιεῖται γρῆσιν τοῦ Κε κατὰ τὶς ὁζυτέρου τοῦ καθαροῦ διατονικοῦ· τὸ μῆκος τῆς ἐκφερούσης αὐτὸν χορδῆς

* Τὸ τοιοῦτο διάγραμμα πειραματικῶς καταδειχθὲν ὅτι γρησμεύει ὡς ὅλη διὰ τὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ ἐθνικὰ ἄσματα ταυτίζεται πρὸς τὸ πυθαγόρειον, ὅπερ ἐσγάτως οἱ ἐν Εὐρώπῃ μουσικοὶ ἀνεγνώρισαν ὡς τὸ ἀρμοδιώτερον διὰ τὸ μέλος καὶ ἐκάλεσαν αὐτὸ μελωδικὸ διάγραμμα κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἀρμορικὸν ἡ εὐρωπαϊκὸν ὡς καλούμενη ἡμεῖς αὐτό (ὅρι Naumann, Ueber die verschiedenen Bestimmungen der Tonverhältnisse. Leipzig 1858 καὶ Helmholtz: Lehre von der Tonempfindungen. Braunschweig 1877· καὶ Jamin Bouthy: Acoustique. Paris 1879.) Ούσιώδης δὲ τῶν δύο τούτων διαγραμμάτων διάκρισις ἐστιν αὕτη ὅτι ὁ τοῦ ἀνωτέρου ἐκκλησιαστικοῦ μελωδικοῦ διαγράμματος ἐλάχιστος ὑφιστάμενος δίεσιν μεταβάλλεται εἰς μείζονα $(\frac{27}{25}\cdot\frac{25}{24}=\frac{9}{8})$, ἐνῷ ὁ τοῦ ἀρμονικοῦ εὐρωπαϊκοῦ ἐλάχιστος ὑφιστάμενος δίεσιν μεταβάλλεται εἰς ἐλάσσονα $(\frac{16}{15}\times\frac{25}{24}=\frac{10}{9})$.

(18)(

εύρεθη ὅν $0,583 = \frac{729}{1250}$ κατὰ μεγίστην προσέγγισιν· ὥστε ἡ ἀλληλουχία τῶν τριῶν φθόγγων Δι, Κε, Ζω, παρέχει

φθόγγοι	Δι	Κε	Ζω	Νη
μήκη χορδῆς	$\frac{2}{3}$	$\frac{729}{1250}$	$\frac{27}{50}$	$\frac{1}{2}$
ἀριθμοὶ δονήσεων	$\frac{3}{2}$	$\frac{1250}{729}$	$\frac{50}{27}$	2

$$\text{διαστήματα διὰ δυοῖν } \frac{9}{8} \times \frac{25(80)^2}{24(81)}, \frac{27}{25}, \frac{9}{8} \times \frac{24}{25}$$

Τοιουτοτρόπως τὸ διάστημα $\frac{Κε}{Δι}$ σχηματίζεται ἐκ διέ-

σεως ἐλάσσονος. Τὸ δὲ $\frac{Ζω}{Κε}$ μεταβάλλεται εἰς ἐλάχιστον.

β'] ὁ πλ. τοῦ Δ' ποιεῖται χρῆσιν τοῦ Πα κατὰ τὸ ὀξυτέρου ἐπίσης· τὸ μῆκος τῆς ἐκφερούσης αὐτὸν χορδῆς εύρεθη ὅν $0,875 = \frac{2187}{2500}$ κατὰ μεγίστην προσέγγισιν, ὥστε ἡ ἀλληλου-
χία τῶν τριῶν φθόγγων Νη, Πα, Βου παρέχει ὄμοιώς:

φθόγγοι	Νη	Πα	Βου	Γα
μήκη χορδῆς	1	$\frac{2187}{2500}$	$\frac{80}{100}$	$\frac{3}{4}$
ἀριθμὸς δονήσεων	1	$\frac{2500}{2187}$	$\frac{100}{80}$	$\frac{4}{3}$

$$\text{διαστήματα διὰ δυοῖν } \frac{9}{8} \times \frac{25(80)^2}{24(81)}, \frac{27}{25}, \frac{9}{8} \times \frac{24}{25}$$

Οἱ δύο οὗτοι ἥχοι ποιοῦνται χρῆσιν κλίμακος ἐκ τῶν δύο τετραχόδων διεζευγμένων κατὰ τόνον μείζονα.

'Ἐν δὲ τῷ χρωματικῷ γένει α'] ὁ μὲν δεύτερος ἥχος ποιεῖται χρῆσιν τοῦ Κε κατὰ τὸ βαρυτέρου· ἡ πειρὶ ὡδῆ-

(19)(

γησεν εἰς μῆκος χορδῆς $0,617 = \frac{50}{81}$ κατὰ μεγίστην προσέγ-
γισιν· ὥστε ἡ ἀλληλουχία τῶν φθόγγων Δι, Κε, Ζω παρέχει:

φθόγγοι	Δι	Κε	Ζω	Νη
μήκη	$\frac{2}{3}$	$\frac{50}{81}$	$\frac{27}{50}$	$\frac{1}{2}$
δονήσεις	$\frac{3}{2}$	$\frac{81}{50}$	$\frac{50}{27}$	2

$$\text{διαστήματα διὰ δυοῖν } \frac{27}{25}, \frac{9}{8} \times \frac{25(80)^2}{24(81)}, \frac{9}{8} \times \frac{24}{25}$$

'Ο ἥχος ποιεῖται χρῆσιν κλίμακος ἐκ δύο τοιούτων ὄμοιών τετραχόδων Νη—Γα καὶ Δι—Νη διεζευγμένων κατὰ τόνον μείζονα.

β'] ὁ δὲ πλ. Β' ποιεῖται χρῆσιν τοῦ μὲν Βου βαρυτέρου ἔχοντος μῆκος χορδῆς $0,844 = \frac{27}{32}$ κατὰ μεγίστην προσέγ-
γισιν, τοῦ δὲ Γα ὀξυτέρου ἔχοντος μῆκος χορδῆς $0,695 = \frac{25}{36}$
σχεδόν· ὥστε τὸ τετράχοδον Πα—Δι παρέχει:

φθόγγοι	Πα	Βου	Γα	Δι
μήκη	$\frac{8}{9}$	$\frac{27}{32}$	$\frac{25}{36}$	$\frac{2}{3}$
δονήσεις	$\frac{9}{8}$	$\frac{32}{27}$	$\frac{36}{25}$	$\frac{3}{2}$

$$\text{διαστήματα διὰ δυοῖν } \frac{9}{8} \times \frac{24}{25} \frac{(80)^2}{(81)}, \frac{9}{8} \times \frac{27}{25}, \frac{25}{24}$$

'Ωστε τὸ διάστημα $\frac{Δι}{Γα}$ ισοῦται ἀκριβῶς πρὸς δίεσιν,

τὸ $\frac{Γα}{Βου}$ πρὸς ἐλάχιστον τοῦ μείζονος, καὶ τὸ $\frac{Βου}{Πα}$ πρὸς ὄμε-

(20)

σιν ἐλάσσονος. Ο ἕχος ποιεῖται χρῆσιν δύο τετραγόρδων ὁμοίων διεζευγμένων κατὰ μείζονα.

Ἐν τῷ ἐναρμονίῳ τέλος γένει α'] ὁ τρίτος ποιεῖται χρῆσιν τοῦ Βου ὀξυτέρου ἔχοντος μῆκος χορδῆς $0,790 = \frac{64}{81}$,

καὶ τοῦ Ζω βαρυτέρου ἔχοντος μῆκος χορδῆς $0,563 = \frac{9}{16}$ ὥστε τὰ τρίχορδα Πα—Γα καὶ Κε—Νη παρέχουσι :

φθόγγοι	Πα	Βου	Γα
μήκη	$\frac{8}{9}$	$\frac{64}{81}$	$\frac{3}{4}$
δονήσεις	$\frac{9}{8}$	$\frac{81}{64}$	$\frac{4}{3}$
διαστήματα διὰ δυοῖν	$\frac{9}{8}$	$\frac{9}{8} \cdot \frac{24}{25}$	$\frac{(80)^2}{(81)}$
φθόγγοι	Κε	Ζω	Νη
μήκη	$\frac{16}{27}$	$\frac{9}{16}$	$\frac{1}{2}$
δονήσεις	$\frac{27}{16}$	$\frac{16}{9}$	2
διαστήματα διὰ δυοῖν	$\frac{9}{8}$	$\frac{24}{25}$	$\frac{(80)^2}{(81)} \frac{9}{8}$

Ωστε τὰ μὲν $\frac{\text{Βου}}{\text{Πα}}$ καὶ $\frac{\text{Νη}}{\text{Ζω}}$ εἰσὶ μείζονος, τὰ δὲ $\frac{\text{Γα}}{\text{Βου}}$

καὶ $\frac{\text{Ζω}}{\text{Κε}}$ ὑφέσεις ἐλάσσονος.

Ο τρίτος ἐργάζεται ἐπὶ δύο τετραγόρδων Γα—Ζω καὶ Νη—Γα διεζευγμένων κατὰ τόνον μείζονα.

β'] Ο βαρὺς ποιεῖται χρῆσιν τοῦ Βου ἔχοντος μῆκος χορδῆς $\frac{27}{32}$, καὶ τοῦ Ζω ἔχοντος μῆκος χορδῆς $\frac{9}{16}$.

(21)

Αλλὰ ποιεῖται χρῆσιν τοῦ Κε καὶ ὁ τέταρτος ἐκ μήκους χορδῆς $0,583 = \frac{729}{1250}$. Ωστε τὸ τρίχορδον Δι—Κε—

Ζω παρέχει

φθόγγοι	Δι	Κε	Ζω
μήκη	$\frac{2}{3}$	$\frac{729}{1250}$	$\frac{9}{16}$
δονήσεις	$\frac{3}{2}$	$\frac{1250}{729}$	$\frac{16}{9}$
διαστήματα διὰ δυοῖν	$\frac{9}{8}$	$\frac{(80)^2}{(81)} \cdot \frac{25}{24}$	$\frac{27}{25} \cdot \frac{24}{25}$

Ο δὲ βαρὺς ἐκ δύο ὁμοίων τετραγόρδων Ζω—Βου, Γα—Ζω διεζευγμένων κατὰ τόνον μείζονα.

Ἄξιον λόγου εἰναι ὅτι τὸ ἐναρμόνιον γένος τοῦ τρίτου ἐστὶ πυθαγόρειον ἀκριτον, διότι τὰ διαστήματα ἐν αὐτῷ μόνον διὰ δυοῖν διαστημάτων τοῦ 2 καὶ τοῦ 3 ἐκφέρονται· τὸ δὲ διὰ πασῶν διάστημα ἐν αὐτῷ εὑρίσκεται διὰ τοῦ πολυπλακισμοῦ $\left(\frac{3^2}{2^3}\right) \times \left(\frac{2^8}{3^5}\right)^2 = 2$.

Τοῦ ἀποτελέσματος τούτου ἐπιτευχθέντος, ἡ Ἐπιτροπὴ ἀνεγνώρισεν ὅτι οἰαδήποτε ἐργασία ἐπὶ τῆς ιερᾶς ἡμῶν μουσικῆς, οἰονδήποτε διδακτικὸν σύστημα ἀριέμενον εἰς μόνην τὴν διὰ τῆς φωνῆς ἐκτέλεσιν, ἀνευ τῆς βοηθείας ὄργάνου τινὸς, ἥθελεν εἰναι ἀσκοπος ματαιοπονία· ἐπομένως ἐνόμισεν ἀπαρχίτητον τοῦ λοιποῦ τὴν εἰσαγωγὴν καταλλήλου μουσικοῦ ὄργάνου ἐν τε τῇ μελέτῃ καὶ τῇ διδασκαλίᾳ· προέβη δ' εἰς τὴν κατασκευὴν αὐτοῦ, καὶ μεθ' ὅλας τὰς ἀτελείας, θεὶς ὡς εἰκός ἔχει τὸ Ψαλτήριον, καθ' ὃ πρῶτον ἥδη κατασκευασθὲν, ηὔτυχησε νὰ ἐπιτύχῃ ἀρκούντως τοῦ σκοποῦ αὐτῆς. Τὸ Ιωακείμιον Ψαλτήριον πρῶτον μὲν ἀποδίδει τὸ ιερὸν μέλος μετὰ προσεγγίζουσας ἀκριβείας ὅπου ἀριθμῇ τὰ

διαστήματα· κατὰ τοῦτο ἡ Ἐπιτροπὴ προύτιμησε τὴν πειραματικὴν μέθοδον πάσης θεωρίας· προέβη δηλαδὴ εἰς τὴν σύγχρασιν κατὰ προσέγγισιν τῶν διαστημάτων τοῦ διαγράμματος, ἐπιβαλλομένην πάντοτε εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν ὄργάνων χάριν τῆς εὐχρηστίας, οὐχὶ ὁδηγουμένη ὑπὸ τῆς προηγθείσης θεωρίας, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ὁξύτητος τῆς ἀκοῆς τῶν μελῶν αὐτῆς. Καὶ μετὰ πολλὰς δοκιμάς εὗρεν ὅτι ἡ διαίρεσις τοῦ διαστήματος διαπασῶν εἰς 36 ἀκουστικὰ ἵσα διαστήματα ἔχφέρει τὰ ἡμέτερα ἄσματα μετὰ προσεγγίσεως δυναμένης νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν μᾶλλον μεμψίμοιρον ιεροψάλτην· ἐκ τῶν 36 τούτων ἵσων ἀκουστικῶν βαθμίδων, ἀς ἀπεκάλεσε τμῆματα, ἀποδώσας ἐξ εἰς τὸν μεῖζονα, πέντε εἰς τὸν ἐλάσσονα, καὶ τέσσαρα εἰς τὸν ἐλάχιστον κατεσκεύασε τὸ Ψαλτήριον· οὕτω δὲ ἔσωσε τὴν ἀκουστικὴν ἀξίαν τοῦ ἐλαχίστου, ὅστις κυρίως χαρακτηρίζει τὸ ἐκκλησιαστικὸν διάγραμμα· διότι ἡ ἀκουστικὴ τοῦ Ψαλτηρίου μονὰς $\sqrt[36]{2}$ τετράκις ἐφ' ἑαυτὴν πολυπλασιασθεῖσα παρέχει $(\sqrt[36]{2})^4 = \sqrt{2} = \frac{9}{25}$ μετὰ καταπληκτικῆς προσεγγίσεως· αἱ λοιπαὶ τιμαὶ τοῦ μεῖζονος καὶ τοῦ ἐλάσσονος, ὡς καὶ τῆς διέσεως καὶ τῆς ὑφέσεως, ὑφίστανται διὰ τοῦ συστήματος τούτου τροποποιήσεις ἐπὶ τὸ ὁξὺ ἢ ἐπὶ τὸ βαρὺ ἀνεπαισθήτους.

Οἱ ἔξης πίνακες πειριλαμβάνει τοὺς εἶκοσι δύο καθαροὺς φθόγγους τοῦ Διαγράμματος μετρηθέντας εἰς ἀκέραιον διὰ τοῦ $\frac{1}{800}$ τοῦ διαπασῶν συστήματος, καὶ τοὺς 36 συγκεραμένους τοῦ Ψαλτηρίου πρὸς σύγχρισιν.

(τὸ κόμμα πειριλαμβάνει 11 τοικύτας μονάδας)

φθ. Ψαλτηρ. φθ. Διαγρ.	φθ. Ψαλτηρ. φθ. Διαγρ.
0 Nη ⁰	0 167
1 17	11 Bou 183 182
2 σNη 33	35
3 50	
4 ρΠα 67	67
5 83	
6 Πα 100	102
7 117	
8 σΠα 133	137
9 ρBou 150	147
	18 300

φθ. Ψαλτηρ. φθ. Διαγρ.	φθ. Ψαλτηρ. φθ. Διαγρ.
19 ρΔι 317	316
20 333	28 467
21 Δι 350	351
22 367	29 Κε _ρ 483 488
23 Δι _ρ 383	386
24 400	30 Ζω _ρ 500. 498
25 Κε _ρ 417	417
26 433	31 517
27 Κε 450	453
	32 Ζω 533 533
	33 550
	34 Ζω _ρ N 567 { Ζω _σ 568
	Nη _ρ 565
	35 583
	36 Nη 600

Οἱ πίνακες οὗτος δῆλον ποιεῖ ὅτι τὸ Ψαλτήριον λανθάνει κατὰ μόλις ἥμισυ κόμμα εἰς τὸν φθόγγον Κερ παρέχον αὐτὸν βαρύτερον. Τοποδεικνύει ἐνταῦθα ἡ Ἐπιτροπὴ ὅτι διαίρεσις τοῦ διὰ πασῶν εἰς 72 ἵσα ἀκουστικὰ διαστήματα ἥθελεν ἐπιφέρει τελειοτέραν μεταξὺ θεωρίας καὶ πράξεως συμφωνίαν· ἀλλ' ἡ Ἐπιτροπὴ ἀπέφυγε τοῦτο διὰ τὸ δύσκολον τῆς κατασκευῆς τοιούτου ὄργάνου καὶ διὰ τὸ δύσκολον

αύτοῦ. Αἱ λοιπαὶ προσεγγίσεις τοῦ ὄργάνου εἰσὶν ἦττον ἐπασθηταῖ.

"Οσον δ' ἀφορᾷ τὰ διαστήματα διὰ δυοῖν τῶν ἔτέρων δύο γενῶν, ἀτινα εὑρέθησαν ὅντα :

· ὕφεσις τοῦ ἐλάσσονος	$\frac{9}{8} \left(\frac{80}{81}\right)^2 \cdot \frac{24}{25}$
δίεσις τοῦ ἐλάσσονος	$\frac{9}{8} \left(\frac{80}{81}\right)^2 \cdot \frac{25}{24}$
ἐλάχιστος τοῦ μείζονος	$\frac{9}{8} \times \frac{27}{25}$

μετρούμενα διὰ τοῦ $\frac{1}{600}$ παρέχουσι 45, 116, 168, τὸ δὲ Ψαλτήριον πρὸς ἐκτέλεσιν αὐτῶν περιλαμβάνει τμῆματα :

$$\begin{array}{lll} 3 = 50 & \text{ἀντὶ} & 45 \\ 7 = 117 & " & 116 \\ 10 = 167 & " & 168 \end{array}$$

ὅν τὸ πρῶτον μόνον ἔστιν ὁξύτερον τοῦ δέοντος κατὰ $\frac{1}{2}$ κόμμα περίπου.

"Οσον δ' ἀφορᾷ τὰ σημεῖα τῆς ποιότητος, ταῦτα ἀποδίδει ὅσον εἶναι δυνατὸν ν' ἀποδοθῶσιν ἀπὸ ἀψύχου ὄργάνου· δεύτερον ὅτι δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς κατάλληλον μέσον διὰ μουσικὴν διδασκαλίαν σαφῆ καὶ μεθοδικήν· τρίτον δὲ ἀποδίδει ἀπαραίτητον πρὸς ἐρμηνείαν τῆς μουσικῆς θεωρίας, αἱρομένης δι' αὐτοῦ ἐκ τοῦ μέσου πάσης συγχύσεως καὶ ἀοριστίας· καὶ τέταρτον δι' αὐτοῦ παγιοῦται ἡ μέχρι τοῦ νῦν διασωθεῖσα παράδοσις¹.

Ἡ Ἐπιτροπὴ προέβη τούντευθεν εὐχερῶς εἰς τὰς ἑξῆς ἐργασίας:

α') παρεδέχθη φθόγγον τινὰ ὠρισμένης ὁξύτητος ὡς τονικὴν βάσιν πρὸς τὸν ὅποιον σχετίζονται πάντες οἱ λοιποὶ· ὁ φθόγγος οὗτος ἔστιν δὲ $\sqrt[3]{\frac{80}{81}}$ διὰ 512 παλμῶν,

ἀντιστοιχεῖ δὲ περίπου πρὸς τὸν εὐρωπαϊκὸν ut

β') εἰσήγαγεν ὡς χρονικὸν μέτρον τὸν μετρονόμον, τοῦ

συστήματος Maelzel, καὶ ὥρισεν ἐπὶ τοῦ ὄργάνου τούτου πέντε διαφόρους ἀγωγὰς τοῦ Ἱεροῦ μέλους.

γ') ἀνέγραψεν ὡς στοιχεῖον ἀπαραίτητον τοῦ Ἱεροῦ μέλους τὴν ἔλξιν, καὶ εἰσήγαγεν ἐν τῇ ὑπαρχούσῃ γραφῇ σημεῖά τινα πρὸς τοῦτο, διατηρήσασα κατὰ τὰ λοιπὰ τὴν ὑπάρχουσαν γραφὴν ἀμετάβλητον.

δ') ὥρισεν ἐπακριβῶς τὰ τονιαῖα διαστήματα ἐκάστου τῶν γενῶν, καὶ διετύπωσε τοὺς ὅρους καὶ κανόνας τοὺς διέποντας ἐκαστον τῶν ἥχων.

ε') ὥρισε κατὰ τὸ δυνατὸν τὴν σημασίαν καὶ ἀξίαν καὶ ἐκτέλεσιν τῶν σημείων τῆς ποιότητος, τουτέστιν ἀνέλυσεν αὐτὰ μετὰ τῆς δυνατῆς ἀκριβείας, καὶ

ζ') συνέταξε τὴν παρὰ πόδας Στοιχειώδη μέθοδον πρὸς διδασκαλίαν τῆς Μουσικῆς τῇ βοηθείᾳ τοῦ Ψαλτηρίου.

Αὕτη ἔστιν ἡ καθαρῶς τεχνικὴ ἐργασία τῆς Μουσικῆς Ἐπιτροπῆς.

Τὸ ἀνὰ χείρας ἔργον θεωρούμενον ὡς πρῶτον τεχνικὸν δοκίμιον ἔχει βεβαίως ὑπὸ πάσας αὐτοῦ τὰς ἐπόψεις πλείστας ὅσας ἀτελείας· ἀλλ' ἡ Ἐπιτροπὴ πέποιθεν ὅτι, ἐπιτευχθέντος ἀπαξῆ τοῦ ὄρισμοῦ τῶν τονιαίων διαστημάτων ἐπακριβῶς καὶ παγιωθείσης τῆς παραδόσεως τοῦ Ἱεροῦ ἡμῶν μέλους, ἀνοίγεται στάδιον εὐρὺν εἰς καταρτισμὸν ἔργου τελειωτέρου, πρὸς δὲ ἡ Ἐπιτροπὴ ὄμολογει τὴν ἀνεπάρκειαν ἑαυτῆς, καὶ μελέτην πρὸς σύνταξιν πλήρους καὶ τελείου Θεωρητικοῦ, δι' οὗ ἐπιτευχθήσεται ἡ καλλιέργεια καὶ ἀνέγερσις τοῦ σεπτοῦ ἡμῶν τούτου καὶ Ἱεροῦ θησαυροῦ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν, λέγομεν, Μουσικῆς.

Καθῆκον ἐπιβάλλεται ἐνταῦθα τοῖς ὑποφαινόμενοις ἵνα μηδεθῶσι τοῦ ἐν τῇ συνεχείᾳ τοῦ ἔργου ἀποβιώσαντος πολυτίμου συνεργάτου αὐτῶν μουσικολογιωτάτου Νικολάου Ἰωαννίδου τὰ μάλιστα συντελέσαντος διὰ τοῦ πολλοῦ ζήλου καὶ τῶν θετικῶν καὶ πρακτικῶν αὐτοῦ γνώσεων εἰς τὴν εὐόδω-

1. Πρακτ. Μουσικ. Ἐπιτροπῆς ΜΣΤ'.

σιν τῶν ἐργασιῶν, ὃποῖαι κεφαλαιωδῶς ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ
έχτιθενται.

Ἐν Φαναρίῳ τῇ 15 Ιουνίου 1885.

Ο πρόεδρος τῆς Μουσικῆς Ἐπιτροπῆς
Ἀρχιμανδρ. ΓΕΡΜΑΝΟΣ ΑΦΘΟΝΙΔΗΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΙΟΛΑΚΗΣ πρωτοψάλτης
ΕΥΣΤΡ. Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ
ΙΩΑΣΑΦ ΜΟΝΑΧΟΣ
Π. Γ. ΚΗΑΤΖΑΝΙΔΗΣ
ΑΝΔΡΕΑΣ ΣΠΑΘΑΡΗΣ

δ Γραμματεὺς Γ. ΠΡΩΓΑΚΗΣ.

— — — — —

— — — — —

— — — — —

— — — — —

— — — — —

— — — — —

— — — — —

— — — — —

— — — — —

— — — — —

— — — — —

— — — — —

— — — — —

— — — — —

— — — — —

— — — — —

— — — — —

— — — — —

— — — — —

— — — — —

— — — — —

— — — — —

— — — — —

— — — — —

— — — — —

— — — — —

— — — — —

— — — — —

— — — — —

— — — — —

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΨΑΛΤΗΡΙΟΥ

ΚΑΙ ΟΔΗΓΙΑΙ ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ ΑΥΤΟΥ

— — — — —

Ἡ κατασκευὴ τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ἰωακειμείου Ψαλτηρίου ἔστιν ὁμοίᾳ τῇ τῶν ἐμπνευστῶν ὄργάνων (orgue).

Ο φθόγγος παράγεται δι' αὐλῶν τῇ βοηθείᾳ δύο φυσιτήρων τεθειμένων πρὸς τὰ κάτω μέρη τοῦ ὄργανου καὶ κινουμένων διὰ τῶν ποδῶν. Οἱ αὐλοὶ οὗτοι εἰσὶν 73 τὸν ἀριθμὸν καὶ ἀποτελοῦσι δύο διαπασῶν (μετ' ἐπαναλήψεως ἐπὶ τὸ ὄξεν τοῦ πρώτου φθόγγου), ὡν ἐκάστη διακρίεται εἰς τριάκοντα ἕξ συγκεκριμένα διαστήματα ἀκουστικῶς ἵσα πρὸς ἄλληλα κατὰ τὴν ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς κανονισθεῖσαν διαίρεσιν τοῦ φθόγγου¹. Σειράς ἐδομήκοντα τριῶν πλήκτρων ἡ

1. Τὴν συγκεκριμένην ταύτην διαίρεσιν ἀκριβέστερα δίδωσιν ἡ κιθάρα ἐὰν μεταξὺ ἐκάστου τῶν ἀκινήτων δεσμῶν αὐτῆς τεθῶσι δύο ἔτεροι κινητοὶ δεσμοὶ ἐν τοιαύτῃ ἀπ' ἄλληλων ἀποστάσει, ὥστε νὰ διαιρῆται τὸ συγκεκριμένον εύρωπακέδν ἡμιτόνιον εἰς τρίχ ἀκουστικῶς ἵστα μέρη. Εὔκαιρον δὲ τὸ παρατηρῆσαι ἐνταῦθα ὅτι διὰ τῶν προσθέτων τούτων δεσμῶν ἡ κιθάρα, ὑπὸ τὴν ἐποψίν τῆς ἀκριβεῖας τῶν τονικῶν διαστημάτων, δύνεται ν' ἀντικαταστήσῃ ἐπιτυχῶς τὸ Ψαλτήριον, καὶ νὰ γρηγορεύσῃ εἰς τὴν μελέτην τῆς νῦν ἐγκατινιζομένης μεθόδου πολὺ καταλληλότερον τοῦ μέγρου τοῦδε ἐν γρήσει παρὰ τοῖς ἡμετέροις μουσικοῖς ἀτελοῦς ταῦπουρίου, καθ' ὃσον μάλιστα διὰ τὴν γρήσιν αὐτῆς ταύ-

κλειδῶν ισομήκων καὶ ἀπαραλλάκτων καὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου κειμένων κατέχει κατὰ τὸ πλάτος τὸ ἔμπροσθεν μέρος τοῦ ὄργανου· ἐκάστη δὲ τῶν κλειδῶν ἀνταποκρίνεται πρὸς ἓνα αὐλόν. Η ἑκτέλεσις γίνεται οὐχὶ ἀμέσως ἐπὶ τῶν κλειδῶν τούτων ἀλλ' ἐπὶ τοῦ Καρόγος. Ο Καρὼν εἶναι σανὶς πλάτος ἔχουσα τεσσάρων δακτύλων, μῆκος δὲ ἵσον πρὸς τὴν ὅλην σειρὰν τῶν κλειδῶν, καὶ πάχος δύο ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου, εἰσαγόμενος δὲ διὰ τῆς ἑτέρας τῶν ἐφ' ἑκατέρου τῶν δύο τοίχων τοῦ ὄργανου ἐπὶ τούτῳ ἡνεῳγμένων ὃπων ὥθεται ἐπὶ ἐσχάρας κατὰ βούλησιν πρὸς τὰ δεξιὰ ἡ πρὸς τὰ ἀριστερά, ὑψούμενος ἡμισυ ἑκατοστὸν τοῦ μέτρου ἀνευ τῆς σειρᾶς τῶν κλειδῶν. 73 κομβία ἀνταποκρίνονται πρὸς τὰς 73 κλειδας προσηρμοσμένως δι' ἐλατηρίων τὰ ὅποια μεταδίδουσιν εἰς τὴν κλειδα τὴν ἐπὶ τοῦ κομβίου πίεσιν τοῦ δακτύλου.

Τὰ κομβία ταῦτα εἰσὶ τοποθετημένα κατὰ τὸν ἔξης τρόπον παραλλήλως πρὸς τὸ μῆκος τοῦ Κανόνος καὶ πρὸς τὴν ἔξω ἀκρην αὐτοῦ, κείνται κατὰ σειρὰν 15 κομβία, ἐφ' ὧν εἰσὶ κεχαραγμένοι κατὰ σειρὰν οἱ διατονικοὶ φθόγγοι οἱ περιεχόμενοι ἐντὸς δύο διαπασῶν. Η ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασις τῶν διατονικῶν φθόγγων δὲν εἶναι πανταχοῦ ἡ αὐτὴ ἀλλὰ τῶν μὲν μειζόνων τόνων Δι—Κε, Νη—Πα, Γα—Δι, εἶναι ἵση πρὸς τὸ ἔξαπλάσιον τοῦ πλάτους μιᾶς κλειδός τῶν δὲ ἐλασσόνων τόνων Κε—Ζω, Πα—Βου, ἡ ἀπόστασις εἶναι ἵση πρὸς τὸ πενταπλάσιον αὐτῆς τῶν δὲ ἐλαχίστων Ζω—Νη, Βου—Γα, πρὸς τὸ τετραπλάσιον αὐτῆς.

Τὰ ἐν τῷ μεταξύ ἐκάστου τῶν διατονικῶν φθόγγων κομβία εἰσὶ τοποθετημένα εἰς τρόπον ὡστε νὰ σχηματίζω-

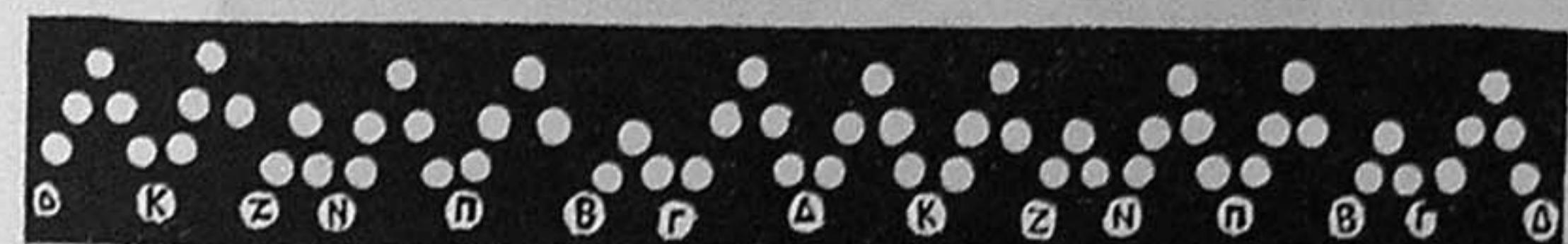
τὴν ὀλίγισται μόνον ἀπαίτουνται στοιχειώδεις γνώστεις τῆς σημειογραφίας τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς κατ' ἀντιστοιχίαν πρὸς τοὺς φθόγγους τῆς ἡμετέρας Ἑλλησιαστικῆς Μουσικῆς.

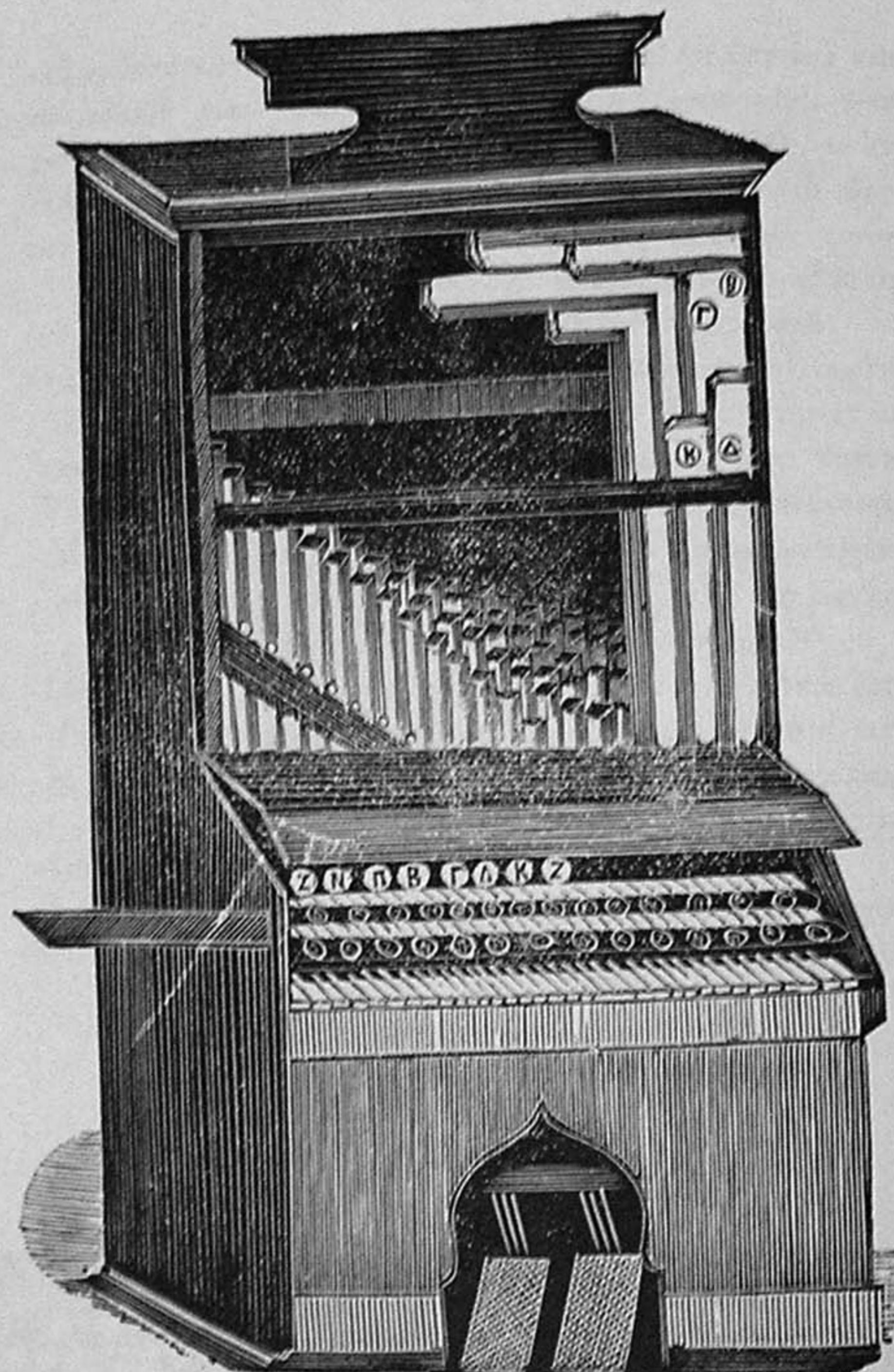
σιν ἐπὶ τοῦ πλάτους τοῦ κανόνος τρίγωνη τῶν ὅποιων βέσεις εἰσὶν αύται αἱ ἀποστάσεις μεταξὺ τῶν διατονικῶν τόνων. Οὕτως ὁ παῖζων ἔχει πρὸ αὐτοῦ προχειρούς ἀπαντάς τοὺς διατονικοὺς φθόγγους ἐν τῇ πρὸς τὰ ἔξω ἀκρῃ τοῦ κανόνος· λίαν δὲ εὐχερῶς εύρεσκει τὰς ὑφέσεις καὶ διέσεις τὰς μεταξὺ τῶν διατονικῶν φθόγγων.

Κυρίως ἡ θέσις τοῦ κανόνος ὀρίζεται ὑπὸ τῶν σημειουμένων ἐφ' ἐκάστου τῶν κομβίων φθόγγων, ἀλλὰ δύναται νὰ μετατεθῇ κατὰ βούλησιν πρὸς τὰ δεξιά καὶ πρὸς τὰ ἀριστερά πρὸς ἑκτέλεσιν οἰκασθήποτε παραχορδῆς, ἡ τῆς κατ' ὀρέσκειαν μεταβολῆς τῆς τονικῆς βάσεως· ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει ἡ ἀκρίβεια καὶ ἡ ἀναλογία τῶν τονικῶν διαστημάτων μένουσιν ἀθικτοί.

Ἐκτὸς τῶν 73 κλειδῶν ὑπέρχουσιν 8 ἔτερα κομβία ἐπὶ τοῦ ἀπέναντι τοίχου τοῦ ὄργανου, τὰ ὅποια ἀνταποκρίνονται πρὸς 8 ἔτέρους αὐλοὺς τῶν 8 βαρέων φθόγγων τῆς κλιμάκος, ἐν οἷς καὶ ὁ Ζω ἐναρμόνιος χρησιμεύεινται δὲ ὡς βαρεῖς καὶ δικρεῖς ἴσοχράται.

Η παρατεθειμένη εἰκὼν δίδωσι γενικὴν ἰδέαν τοῦ Ψαλτηρίου καὶ τοῦ Κανόνος ἀνεξαρτήτως τῶν ἀτελειῶν ἢς ἦν λίαν φυσικὸν νὰ ἔχῃ τὸ πρῶτον νῦν κατασκευασθὲν τούτο ὄργανον.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΝ ΨΑΛΤΗΡΙΟΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

§ 1. Η εκκλησιαστική Μουσική ἐστιν ἡ τέχνη τωο
ψάλλειν τὰ ἐκκλησιαστικὰ φύματα κατὰ τοὺς διὰ τῆς
παραδόσεως περισωθέντας κανόνας.

§ 2. Φθόγγος, χρόνος, καὶ ἔκφρασις, εἰσὶ τὰ
τρία στοιχεῖα τῆς Μουσικῆς· ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν δύο
πρώτων ἀποτελεῖται τὸ μέλος· ἡ δὲ ἔκφρασις, ήτις κα-
λεῖται καὶ ποιότης, συνίσταται εἰς τὸν τρόπον τῆς ἀπαγ-
γελίας.

ΜΕΡΟΣ Α

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

ΠΕΡΙ ΦΘΟΓΓΟΥ, ΚΛΙΜΑΚΟΣ ΚΑΙ ΤΟΝΩΝ.

§ 3. Φθόγγος ἐστὶν ἐκπομπὴ τῆς φωνῆς ἐπὶ μίαν
τάσιν.

Ἡ ἀλληλουχία φθόγγων καθ' ὥρισμένα διαστήματα
δξυνομένων καὶ περιεχομένων ἐντὸς μιᾶς Διαπατῶν κα-
λεῖται Κλίμαξ.

§ 4. Η Κλίμαξ διαιρεῖται εἰς τριάκοντα ἔξ τμήματα ἀκουστικῶς ἵστη πρὸς ἄλληλα τὰ δποῖα θεωρούμενα ώς ἐλάχισται φωνητικαὶ μονάδες λαμβάνονται ώς μέτρα τῆς ἐπὶ τὸ δξὺ ἡ ἐπὶ τὸ βαρὺ μεταβολὴς τοῦ φθόγγου.

§ 5. Τὸ μεταξὺ δύο παρακειμένων φθόγγων διάστημα περιλαμβάνον ώρισμένον ἀριθμὸν τμῆμάτων καλεῖται *Tόνος*.

Οἱ τρεῖς κυρίως Τόνοι εἰσὶν ὁ *Μείζων* περιέχων ἔξ τμήματα, ὁ *Ἐλάσσων* περιέχων πέντε, καὶ ὁ *Ἐλάχιστος* περιέχων τέσσαρα.

§ 6. Η διατονικὴ Κλίμαξ ἀπαρτίζεται ἔξ ἑπτὰ Τόνων καὶ συμπληροῦται δι' ἐπαναλήψεως τῆς τονικῆς βάσεως ἐπὶ τὸ δξύ. Οἱ Τόνοι οὗτοι βαίνουσι κατὰ τὸ ἀπέναντι διάγραμμα καὶ καλοῦνται ώς ἀκολούθως.

Τὸ διάγραμμα τοῦτο ἔχον φωνητικὴν βάσιν τὸν φθόγγον *Nη* καλεῖται κλίμαξ διατονικὴ, καὶ θεωρεῖται ώς τὸ πρῶτον θεμέλιον τῆς μουσικῆς διδασκαλίας.

§ 7. Ἐπειδὴ ἡ Κλίμαξ δὲν ἔξαρκεῖ εἰς ἐκτέλεσιν δλῶν τῶν μελῶν, ἐπαναλαμβάνονται οἱ αὐτοὶ Τόνοι φυλαττομένων τῶν αὐτῶν ἀναλογιῶν ἐπὶ τὸ δξύ μὲν μέχρι τοῦ *Δι*, ἐπὶ τὸ βαρὺ δὲ αὖθις μέχρι τοῦ *Δι*. Τοιουτοτρόπως ἡ δλη ἐκτασίς τῶν μελῶν τῆς καθ' ἡμᾶς ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς ἐν τοῖς συνηθεστέροις μέλεσι περιλαμβάνεται ἐντὸς δύο δικταφωνιῶν.

§ 8. Οἱ Τόνοι τάπτονται εἰς τρεῖς θέσεις, εἰς τὴν *Υπάτην* περιλαμβάνουσαν τοὺς τόνους *Δι*, *Κε*, εἰς τὴν *Μέσην* ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ *Ζω* καὶ φθάνουσαν μέχρι τοῦ ὑψηλοῦ *Κε*, καὶ εἰς τὴν *Νήτην* ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ *Ζω* καὶ φθάνουσαν μέχρι τοῦ *Δι*.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

γι	30	Nη	έλάχιστος
λι	38		
λι	34		
λι	33		
λι	37		
λι	31	Ζω	έλάσσων
λι	30		
λι	29		
λι	28		
λι	27		
λι	26	Κε	μείζων
λι	25		
λι	24		
λι	23		
λι	22		
λι	21	Δι	μείζων
λι	20		
λι	19		
λι	18		
λι	17		
λι	16	Γα	έλάχιστος
λι	15		
λι	14		
λι	13		
λι	12		
λι	11	Βού	έλάσσων
λι	10		
λι	9		
λι	8		
λι	7		
πι	6	Πα	μείζων
πι	5		
πι	4		
πι	3		
πι	2		
πι	1	Nη	μείζων
πι	36		

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

ΠΕΡΙ ΧΡΟΝΟΥ ΚΑΙ ΑΓΩΓΗΣ.

§ 9. Χρόνος ἐστὶν ἡ καταμέτρησις τοῦ δαπανωμένου χρονικοῦ διαστήματος ἐν τῇ ἐκπομπῇ τῶν φθόγγων· τελεῖται δὲ δι' ισοχρόνων χρούσεων τῆς χειρὸς συνήθως, διαιρουμένων εἰς θέσιν καὶ ἄρσιν καὶ λαμβανομένων ὡς γρονικῶν μονάδων.

§ 10. Ἡ ἀπόλυτος διάρκεια τῆς γρονικῆς μονάδος ἡ προσδιορίζουσα τὴν ταχεῖαν ἡ βραχεῖαν κίνησιν καλεῖται ἀγωγή· ἀγωγαὶ δὲ εἰσὶ πέντε·

α')] Ἡ βραχεῖα περιέχουσα 56—80 χρούσεις ἐντὸς ἐνὸς πρώτου λεπτοῦ.

β')] Ἡ μέση περιέχουσα 80—100 χρούσεις.

γ')] Ἡ μετρία περιέχουσα 100—168 χρούσεις.

δ')] Ἡ ταχεῖα περιέχουσα 168—208 χρούσεις καὶ

ε')] Τὸ γῦμα περιέχον 208 μέγρι τοῦ διπλασίου τῆς ταχείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

ΠΕΡΙ ΕΚΦΡΑΣΕΩΣ.

§ 11. Ἡ ἔκφρασις ἡ ἡ ποιότης ἐστὶν ὁ τρόπος τῆς ἀπαγγελίας ὅστις περικοσμεῖ καὶ καλλύνει τὸ μέλος τὸ διποῖον ἀνευ αὐτοῦ ἥθελεν εἶναι στυγνὸν καὶ οίονει ἄψυχον.

Ἐν γένει μὲν ἡ ποιότης ἔξηρτηται ἀπὸ τῆς καλαίσθησίας τοῦ ψάλλοντος, οὐχ ἡτον δύναται ὑπόκειται καὶ εἰς κανόνας τινὰς, οἵτινες συνίστανται δὲ μὲν εἰς τὴν ισχυροτέραν ἡ ἡπιωτέραν τάσιν τῆς φωνῆς, δὲ δὲ εἰς

τὴν ταχεῖαν ἐπαφὴν παραχειμένων τινῶν φθόγγων μὴ σημειουμένων ἐν τῷ κειμένῳ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

ΠΕΡΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΩΝ.

§ 12. Ἡ σημειογραφία τῆς ἐκκλησιαστικῆς Μουτικῆς γίνεται διὰ χαρακτήρων, ὃν οἱ μὲν δηλωτικοὶ τοῦ φθόγγου καλοῦνται χαρακτῆρες ἡ σημεῖα ποιότητος, οἱ δὲ δηλωτικοὶ τοῦ χρόνου καλοῦνται γρονικὰ σημεῖα ἡ ἔγχρονοι ὑποστάσεις, καὶ τέλος οἱ δηλωτικοὶ τῆς ἐκρρέσεως καλοῦνται σημεῖα ποιότητος ἡ ἄγρονοι ὑποστάσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΩΝ ΤΗΣ ΠΟΣΟΤΗΤΟΣ.

§ 13. Τῶν μουσικῶν χαρακτήρων προηγοῦνται αἱ καλούμεναι μαρτυρίαι τῶν φθόγγων. Εἰσὶ δὲ αὗται τῆς μὲν Ὑπάτης δύο αἱ ἔξης Δ^{I} Δ^{II} , τῆς Μέτης ἐπτὰ αἱ ἔξης Σ^{I} Δ^{I} Π^{I} Γ^{I} Λ^{I} Ξ^{I} , καὶ τῆς Νήτης αἱ ἔξης Ξ^{I} Σ^{I} Π^{I} Γ^{I} Λ^{I} Δ^{I} .

Αἱ μαρτυρίαι αὗται οὐδέποτε ἀπαγγέλλονται, ἀλλ' ἐν ἀργῇ μὲν τοῦ μέλους τιθέμεναι ὡς ἀρχετηρίαι ἀσθωνοὶ διέζουσι τὸν φθόγγον τοῦ ἀμέσως ἐπομένου γαρακτῆρος, ἐν τῷ μέσῳ δὲ καὶ ἐν τῷ τέλει τοῦ μέλους δηλοῦσι τὸν φθόγγον τοῦ ἀμέσως προηγουμένου γαρακτῆρος πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ ψάλλοντος.

§ 14. Οι χυρίως χαρακτήρες τῆς ποσότητος εἰσὶ δέκα τὸν ἀριθμὸν καὶ διαιροῦνται εἰς πέντε ἀνιόντας, τέσσαρας κατιόντας, καὶ τὸ ίσον ὅπερ ἐμφαίνει ισότητα.

Οἱ ἀνιόντες εἰσὶν οἱ ἔξης :

Τὸ δλίγον — η πεταστὴ τὰ κεντήματα τὸ κέντημα καὶ η υψηλὴ

Οἱ δὲ κατιόντες οἱ ἔξης :

Η ἀπόστροφος — η υπορροὴ τὸ ἐλαφρὸν καὶ η γαμηλὴ

§ 15. Η ἀξία τῶν χαρακτήρων τούτων δὲν εἶναι ἀπόλυτος, ἀλλὰ σχετικὴ πρὸς τὸν προηγούμενον φθόγγον η πρὸς τὴν προηγουμένην μαρτυρίαν.

§ 16. Τὸ ίσον — οὐδὲ ἀνάβασιν, οὐδὲ κατάβασιν σημαίνει, ἀλλ' ισότητα, ἔξαγγέλλει δὲν ἀρχῇ μὲν τὸν φθόγγον τῆς πρὸ αὐτοῦ μαρτυρίας, ἐν τῷ μέσῳ δὲ τὸν προηγούμενον φθόγγον.

§ 17. Ἐκ τῶν ἀνιόντων χαρακτήρων τὸ δλίγον, η πεταστὴ καὶ τὰ κεντήματα σημαίνουσιν ἀνάβασιν ἐνδὲ τόνου, ἐν ἀρχῇ μὲν ἀπὸ τῆς μαρτυρίας, ἐν μέσῳ δὲ τοῦ μέλους ἀπὸ τοῦ προηγουμένου.

Τὸ κέντημα σημαίνει ὑπερβατὴν ἀνάβασιν δύο τόνων.

Η υψηλὴ σημαίνει ὑπερβατὴν ἀνάβασιν τεσσάρων τόνων.

§ 18. Ἐκ τῶν κατιόντων χαρακτήρων, η ἀπόστροφος σημαίνει κατάβασιν ἐνδὲ τόνου η υπορροὴ σημαίνει συνεγῇ κατάβασιν δύο τόνων τὸ ἐλαφρὸν σημαίνει ὑπερβατὴν κατάβασιν δύο τόνων καὶ η γαμηλὴ ἐπίσης ὑπερβατὴν κατάβασιν τεσσάρων τόνων.

(Ορχὲν τέλει γυμνάτματα πρωτοβάθμια).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

ΠΕΡΙ ΣΥΝΘΕΤΩΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΩΝ.

§ 19. Οἱ χαρακτήρες συμπλεκόμενοι ἀλλήλοις καὶ ξάνουσιν η μεταβάλλουσι τὴν ποσότητα αὐτῶν οἷον :

The diagram shows a musical staff with eight vertical stems. Above each stem is a Greek character: alpha (α), beta (β), gamma (γ), delta (δ), epsilon (ε), iota (ι), tau (τ), and rho (ρ). The stems are positioned at regular intervals along the staff, representing a composite tone formed by the combination of different primary tones.

Τὸ κέντημα συντιθέμενον μετὰ τοῦ ὀλίγου οὕτω
φανερώνει τὸν δεύτερον υπερβάτως ἀνισόντα
φθόγγον· εἰ δὲ οὕτω τὸν τρίτον. Τὸ δλίγον καὶ ἡ
πεταστὴ συντιθέμενά μετὰ τῶν ἄλλων χαρακτήρων πλὴν
τῶν κεντημάτων, ἀποδάλλουσι τὴν ἀξίαν αὐτῶν, π. γ.

ὅταν ἡ υψηλὴ τεθῆ ἐπὶ τοῦ ὀλίγου οὕτω $\overbrace{\quad}^{\delta}$ ἡ
ποσότης τοῦ ὀλίγου χάνεται, λογίζεται ὅμως ἡ ποσότης
αὐτῆς. Ἐὰν δὲ τεθῇ πρὸς τὰ ἔμπρὸς ἡ ἐν τῷ μέσῳ, τότε
συμπεριλαμβάνεται καὶ ἡ ποσότης τοῦ ὀλίγου $\overbrace{\quad}^{\epsilon} \overbrace{\quad}^{\epsilon}$
Τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ ἐν τῷ πεταστῇ μὲν μόνην τὴν δια-
φωνὴν διατηρεῖ τὴν ποιότητά της.

(Ορχὲν τέλει γυμνάσια δευτεροβάτημια).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΩΝ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ.

§ 20. Ἐκαστος τῶν χαρακτήρων τῆς ποσότητος φέ-
ρει ἐν ἑκατῷ πλάνυτον γρονικὴν ἀξίαν μιᾶς χρούσεως, ἡ
δὲ υπορροὴ, ἐπέγουσα τόπον δύο φθόγγων, ἐ/ει γρονικὴν
ἀξίαν δύο χρούσεων.

Ἐν περιπτώσει καὶ ἡν φθόγγος τις ἔχει ἀξίαν
περισσοτέραν ἢ δλιγωτέραν μιᾶς χρούσεως, τὸ τοιοῦτον
σημειώται διὰ τῶν ἐπωμένων χαρακτήρων. Ἀπλὴ
κλάσμα Γοργὸν τὸ Λαγὸν τὸ Σιωπὴ καὶ ὁ
Σταυρὸς +

§ 21. Ἡ ἀπλὴ τιθεμένη ύπὸ φθόγγον τινὰ αὔξανει
τὴν ἀξίαν αὐτοῦ κατὰ ἓνα γρόνον, δύο ἀπλαῖ κατὰ δύο,
τρεῖς κατὰ τρεῖς, καὶ οὕτω καθεξῆς. Ὑπὸ τὴν υπορροὴν
τιθεμένη. αὔξανει τὴν γρονικὴν ἀξίαν τοῦ δευτέρου αὐτῆς
φθόγγου, τίθεται δὲ ύπὸ πάντας τοὺς χαρακτήρας πλὴν
τῶν κεντημάτων.

Τὸ κλάσμα ἐπίσης προστίθησι γρόνον ἕνα, τίθεται
δὲ εἰς πάντας τοὺς χαρακτήρας πλὴν τῆς υπορροῆς καὶ
τῶν κεντημάτων.

§ 22. Τὸ γοργὸν συνενώνει δύο χαρακτήρας ἐντὸς
ἐνὸς γρόνου, τούτεστι διαιρεῖ τὴν γρονικὴν μονάδα εἰς
δύο ἵστα μέρη, τίθεται δὲ ἐπὶ τοῦ δευτέρου φθόγγου καὶ
ἀφίνοι εἰς τὸν προηγουμένον τὴν θέσιν, δίδει εἰς τὸν δεύ-
τερον τὴν ἄξσιν.

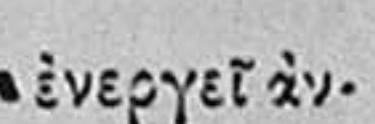
Ἀπλὴ τιθεμένη πρὸ τοῦ γοργοῦ οὕτως ἢ ἀφαιρεῖ
ἀπὸ τοῦ δευτέρου φθόγγου τὸ ήμισυ τῆς γρονικῆς ἀξίας
αὐτοῦ καὶ προστίθησιν αὐτὸν εἰς τὸν πρῶτον, οὕτως ὥστε
εἰς μὲν τὸν πρῶτον διαπανῶνται τὰ $\frac{3}{4}$ τῆς γρονικῆς μο-
νάδος, εἰς δὲ τὸν δεύτερον τὸ $\frac{1}{4}$.

Τιθεμένη μετὰ τὸ γοργὸν οὕτως ἢ ἐνεργεῖ ἀντιστρό-
φως, τούτεστι δίδει εἰς μὲν τὸν πρῶτον φθόγγον τὸ $\frac{1}{4}$
τῆς γρονικῆς μονάδος, εἰς δὲ τὸν δεύτερον τὰ $\frac{3}{4}$.

§ 23. Τὸ διγόργον μετὰ τοῦ διγόργου 3 οὕτως $\gamma\acute{\nu}\gamma\acute{\nu}$
συνενώνει τρεῖς χαρακτήρας ἐντὸς ἐνὸς γρόνου. τούτεστι
διαιρεῖ τὴν γρονικὴν μονάδα εἰς τρία ἵστα μέρη, ὥστε
συμπίπτει ἡ ἄρσις εν τῷ μέσῳ τοῦ δευτέρου φθόγγου, τί-
θεται δὲ ἐπίσης ὡς καὶ τὸ γοργὸν ἐπὶ τοῦ δευτέρου
φθόγγου.

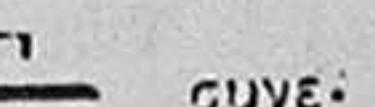
Ἀπλὴ τιθεμένη πρὸ τοῦ διγόργου οὕτως $\gamma\acute{\nu}\gamma\acute{\nu}$ δί-
δει εἰς μὲν τὸν πρῶτον φθόγγον τὸ ήμισυ τοῦ γρόνου, εἰς

δὲ τοὺς ἄλλους δύο ἀνὰ $\frac{1}{4}$ οὔτως ὥστε ὁ μὲν πρῶτος χαρακτὴρ λαμβάνεται εἰς τὴν θέσιν, ὁ δεύτερος καὶ ὁ τρίτος εἰς τὴν ἄρσιν.

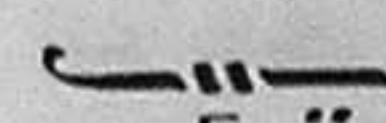
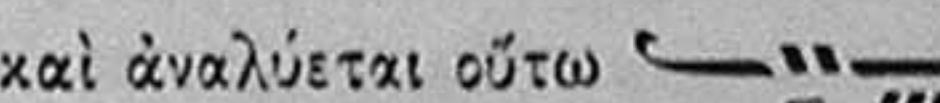
Απλῆ μετὰ τὸ διγόργον οὔτως ἐνεργεῖ ἀντιστρόφως τουτέστι δίδει εἰς μὲν τὸν πρῶτον καὶ δεύτερον φθόγγον ἀνὰ $\frac{1}{4}$ τοῦ γρόνου, εἰς δὲ τὸν τρίτον τὸ ἥμισυ τοῦ γρόνου, οὔτως ὥστε ὁ μὲν πρῶτος καὶ δεύτερος λαμβάνονται ἐν τῇ θέσει, ὁ δὲ τρίτος ἐν τῇ ἄρσει.

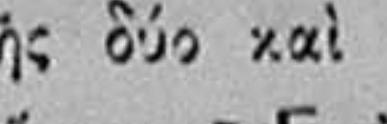
Απλῆ τιθεμένη ἀνωθεν τοῦ διγόργου οὔτως δίδει εἰς μὲν τὸν πρῶτον γχρακτῆρα τὸ $\frac{1}{4}$ τοῦ γρόνου, εἰς δὲ τὸν δεύτερον τὰ $\frac{2}{4}$, καὶ εἰς τὸν τρίτον τὸ $\frac{1}{4}$, οὔτως ὥστε ἡ ἄρσις συμπίπτει εἰς τὸ μέσον τοῦ δευτέρου γχρακτῆρος.

§ 24. Τὸ τρίγοργον συνενώνει τέσσαρας γχρακτῆρας ἐντὸς ἑνὸς χρόνου, τούτεστι διαιρεῖ τὴν γρονικὴν μονάδα εἰς τέσσαρα ἵστα μέρη, ὥστε οἱ δύο πρῶτοι γχρακτῆρες λαμβάνονται ἐν τῇ θέσει, καὶ οἱ δύο ἐπόμενοι ἐν τῇ ἄρσει.

§ 25. Τὸ ἀργὸν γραψόμενον οὔτως συνενώνει μὲν εἰς ἓνα γρόνον μετὰ τοῦ προηγουμένου τὸν φθόγγον ἐπὶ τοῦ ὅποιου τίθεται, αὐξάνει δὲ τὴν ἀξίαν τοῦ ἐπομένου φθόγγου κατὰ ἓνα γρόνον, καὶ ἀναλύεται οὔτως .

Ἐπιστολῶς καὶ τὸ δίαργον γραφόμενον οὔτως συνενώνει μὲν εἰς ἓνα γρόνον μετὰ τοῦ προηγουμένου τὸν φθόγγον ἐπὶ τοῦ ὅποιου τίθεται, αὐξάνει δὲ τὴν ἀξίαν τοῦ ἐπομένου κατὰ δύο γρόνους, καὶ ἀναλύεται οὔτως

 ἐπίσης δὲ καὶ τρίαργον κατὰ τρεῖς ὡς καὶ ἀναλύεται οὕτω

§ 26. Ή βαρεῖχ μετὰ τὴν ἀπλῆς ἐμφαίνει σιωπὴν ἑνὸς γρόνου, μετὰ τὴν διπλῆς δύο καὶ οὕτω καθεξῆς. "Οταν ἔχῃ ἀνωθεν γοργὸν οὔτως ἀρχιρεῖ ἀπὸ τοῦ προηγουμένου τὴν ἄρσιν καὶ δαπανᾷ αὐτὴν ἐν σιωπῇ.

§ 27. Ο σταυρὸς ἐμφαίνει παῦσιν μιᾶς ἄρσεως, ἥτοι ἥμισεως γρόνου, δὲ ἀφαιρεῖ ἀπὸ τοῦ προηγουμένου φθόγγου.

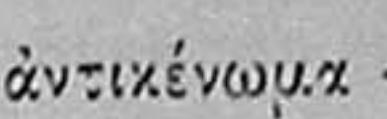
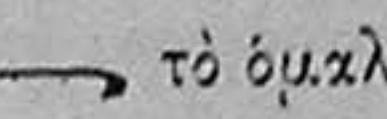
(Ορα ἐν τέλει γυμνάσματα τριτοβάθμια).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΩΝ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΟΣ.

§ 28. Ή ἐρμηνείχ τῶν σημείων τὴν ποιότηταν διὰ μόνης τῆς φωνητικῆς διδασκαλίας ἀκριβέστερον ἐπιτυγχάνεται. Τῶν γχρακτήρων τούτων οἱ μὲν σημαίνουσιν ἐπίτασιν ἡ ἡπιότητα τῆς φωνῆς, οἱ δὲ σημαίνουσιν ἐνέργειάν τινα τοῦ λάρυγγος, καθ' ἣν ὁ φάλλων ἐφάπτεται ἐπιπολαίως καὶ μετὰ ταχύτητος τοῦ δέξιτέρου παρχειμένου φθόγγου.

Εἰσὶ δὲ ἐξ οἱ ἔξης·

Η βαρεῖχ τὸ ἀντικένωμα τὸ ὄμαλὸν τὸ φηριστὸν τὸ ἔτερον ἡ σύνδεσμος καὶ τὸ ἐνδόφωνον

§ 29. Τούτων ἡ μὲν βαρεῖχ σημαίνει ὅτι ὁ φθόγγος, ὅστις ἔπειται, προφέρεται μετά τινος βάρους ἥτοι δυνάμεως

εἰς τρόπον ὥστε νὰ διακρίνηται ἡ ἐνέργεια αὐτῆς ἀπὸ τοῦ προηγουμένου καὶ ἀπὸ τούτου μένου φθόγγου.

§ 30. Τὸ ἀντικένωμα τιθέμενον ὑπὸ τὸ δλίγον ἀπαιτεῖ ζωηροτέραν ἀπαγγελίαν· σταν δμως τεθῆ ἀπλῆ ὑπὸ τὸ ἀντικένωμα καὶ ἔπειται κατιὼν χαρακτήρος οὗτως

τότε ὁ φθόγγος οὗτος προφέρεται ἀχωρίστως ἀπὸ τοῦ προηγουμένου.

§ 31. Τὸ δμαλὸν ἀπαιτεῖ δμαλόν τινα κυματισμὸν τῆς φωνῆς πρὸς τὸν ἐπὶ τὸ δξὺ οὔτως ὥστε ἡ φωνὴ νὰ ἀπτηται λίαν ταχέως τοῦ ἀμέσως δξέος φθόγγου οὔτως π. εξηγεῖται δὲ κατὰ προσέγγισιν οὕτω χαρακτήρας

§ 32. Ἡ ἐνέργεια τοῦ ψηφιστοῦ ἔκτείνεται ἐπὶ τριῶν ἡ τεσσάρων χαρακτήρων· σημαίνει δὲ ἐνίσχυσιν τῆς φωνῆς ἐπὶ τοῦ γαρακτήρος ἐφ' οὐ τίθεται, καὶ βαθμιαίαν κατάπτωσιν ἐπὶ τῶν ἐπομένων γαρακτήρων.

§ 33. Τὸ ἔτερον συνδέει χαρακτήρας ἀνιόντας μετὰ κατιόντων καὶ ἀμφοτέρους μετ' ἵσων, καὶ δλοχλήρους γραμμάς ἀνευ διακοπῆς πνεύματος π. γ.

Διακοπής ὑπὸ δὲ τὸν χαρακτήρα ὑπὸ τὸν ὅποιον ὑπάρχουσι πολλαὶ ἀπλαῖ τὸ ἔτερον ὑπογράφεται ὑπὸ τὰς ἀπλᾶς ἵνα κρατῇ ἀγωρίστως ἐν αὐτῷ τοὺς διαπανωμένους γρόνους τοῦ φθόγγου π. γ.

προφέρεται δὲ τὸ ἔτερον μετὰ κυματισμοῦ τῆς φωνῆς μαλακοῦ καὶ ἀσθενεστέρου τοῦ δμαλοῦ.

§ 34. Τὸ ἐνδόφωνον δπερ ἐστὶ σπανιώτατον σημαίνει ἔρρινον ἀπαγγελίαν τοῦ χαρακτήρος, ὃ δὲ τίθεται.

(Ορχὲν τέλει γυμνόσματα τεταρτοβάθμια).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

ΠΕΡΙ ΥΦΕΣΕΩΝ ΚΑΙ ΔΙΕΣΕΩΝ

§ 35. Γφεσις καλεῖται ἡ κατὰ διάστημα μικρότερον τοῦ τονιάσιου μεταβολῆς ἐπὶ τὸ βαρύ. Δίεσις δὲ τὸ ἀπαλινὸν ἡ κατὰ διάστημα μικρότερον τοῦ τονιάσιου μεταβολῆς ἐπὶ τὸ δξύ.

§ 36. Τὰ μέχρι τοῦδε ἐν γρήσει σημεῖα τῶν υφέσεων καὶ διέσεων εἰσὶ τὰ ἔξι:

Γφεσις ἡμιτονίου.	σ	Δίεσις ἡμιτονίου	σ
» τριτημορίου.	σ	» τριτημορίου	σ
» τεταρτημορίου.	σ	» τεταρτημορίου.	σ

§ 37. Ἡ εἰς ἔκτημόρια διαίρεσις τοῦ μείζονος τόνου κατέστησε μὲν ἀχρηστὰ τὰ σημεῖα ταῦτα, κατέδειξε δὲ τὴν ἀνάγκην εἰσαγωγῆς νέων, συμβάνων πρὸς τὴν εἰς ἔκτημόρια διαίρεσιν τοῦ τόνου, καταλλήλων δὲ εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ Ψαλτηρίου· τὰ σημεῖα ταῦτα εἰσὶ τὰ ἔξι:

Γφεσις ἐνὸς ἔκτημορίου.	σ	Δίεσις ἐνὸς ἔκτημορίου.	σ
» δύο ἔκτημορίων.	σ	» δύο ἔκτημορίων.	σ
» τριῶν ἔκτημορ.	σ	» τριῶν ἔκτημορ.	σ
» τεσσάρων ἔκτημ.	σ	» τεσσάρων ἔκτημ.	σ
» πέντε ἔκτημορ.	σ	» πέντε ἔκτημορ.	σ

Αἱ υφέσεις καὶ διέσεις παροδικαὶ οὖσαι ἐν τῷ μέλει,

ένεργούσι μόνον ἐπὶ τοῦ φθόγγου ἐφ' οὗ τίθενται, λήγει δὲ ἡ ἐνέργεια αὐτῶν παρελθόντος τοῦ φθόγγου ἔχείνου.

§ 37. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω παροδικῶν ὑρέσεων καὶ διέτεων, ὑπάρχουσι καὶ δύο ἔτερα σημεῖα, ὅν τὴν ἐνέργεια διατηρεῖται μέχρι λύσεως· τούτων τὸ μὲν τίθεται ἐπὶ τοῦ Κεφαλαίου καὶ ἐνέργειται ἐπὶ τοῦ Ζωώας ὑρέσις, τὸ δὲ ἐπὶ τοῦ Γαρδίου καὶ ἐνέργειται ἐπὶ τοῦ Βουώας δίεστι.

(Ορα ἐν τέλει γυμνάσματα πεμπτοβάθμια).

ΜΕΡΟΣ Β'.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'.

ΠΕΡΙ ΕΙΔΩΝ, ΓΕΝΩΝ, ΗΧΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΩΝ ΑΥΤΟΙΣ

§ 38. "Απαντα τὰ μέλη τῆς ιερᾶς; ἡμῶν ὑμνογραφίας ἀνάγονται εἰς δύο εἴδη τὸ Στιχηραρικὸν καὶ τὸ Εἱριολογικόν.

§ 39. Καὶ ύπο τὴν ἔποψιν μὲν τῶν τονικίων διαστημάτων ὑπάγεται τὸ μέλος εἰς τρία γένη τὸ Δεκατονεκόν, τὸ χρωματικόν καὶ τὸ ἐναρμάνεον.

§ 40. Τὸ πότερον ἔποψιν δὲ τῆς τονικῆς βάσεως, τῶν δεσποζόντων φθόγγων, καὶ τῶν καταλήξεων, ὑπάγεται εἰς δικτὸν κυρίους ἥχους, οὗτοι δέ εἰσιν δὲ Πρώτος, δὲ Δεύτερος, δὲ Τρίτος, δὲ Τέταρτος, δὲ Πλάγιος τοῦ Πρώτου, δὲ Πλ. τοῦ Δευτέρου, δὲ Πλ. τοῦ Τρίτου ἢ Βαρύς, καὶ δὲ Πλ. τοῦ Τετάρτου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΥΟ ΕΙΔΩΝ ΤΟΥ ΜΕΛΟΥΣ

§ 41. "Απαντα ἡ ιερὰ ἡμῶν ὑμνογραφία διαιρεῖται εἰς πεζὴν ἢ ἄρρυθμον, καὶ εἰς ἔρρυθμον! Καὶ νῦν πεζὴ ὑμνογραφία περιλαμβάνουσα τὸν Ψαλτῆρα, τὰ Στιχηρά καὶ Ἀπόστιχα τῆς Οκτωήχου, τὰ Ιδιόμελα καὶ τὰ Λύτομελα, καὶ τὰ Δοξαστικά, Δοξολογίας, Χερουβικά, Κοινωνικά καὶ τὰ τοιαῦτα ἀργά μέλη, ἀνάγεται εἰς τὸ Στιχηραρικὸν εἶδος, τὸ δποῖον ὑποδιαιρεῖται εἰς Στιχηραρικὸν σύντομον, εἰς Στιχηραρικὸν ἀργὸν, καὶ εἰς Πλαπάδικόν. Ή δὲ ἔρρυθμος περιλαμβάνουσα τοὺς Εἰσιμούς, τὰς Καταβασίας, τοὺς Κανόνας, τοὺς Μακαρισμούς, τὰ Προσόμοια, τὰ Κοντάκια, Εξαποστειλάρια καὶ πάντα τὰ σύντομα μέλη, ἀνάγεται εἰς τὸ Εἰσιμολογικόν, ὑποδιαιρούμενον ἐπίσης εἰς σύντομον καὶ ἀργὸν καὶ καλοφωνικόν.

ΚΕΦΑΛΙΟΝ ΙΒ'.

ΠΕΡΙ ΓΕΝΟΥΣ

§ 42. Γένος ἐν τῇ μουσικῇ καλεῖται ποιά τις διάταξις τετραχόρδου.

1. Όρυθμὸς ἐν τοῖς εἰρμολογικοῖς μέλεσιν ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν τινων αἵ] ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μουσικῶν περιόδων τῶν περιεχομένων ἐν ἐκάστῳ τῶν Τροπαρίων τῶν ὑπαγομένων ὑπὸ ἓντα καὶ τὸν αὐτὸν εἱρμὸν, ἐν καὶ τὸ αὐτὸν Προσόμοιον, Μακαρισμὸν κτλ. β')] ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν συλλαβῶν τῶν περιεχομένων ἐν ἐκάστῃ μουσικῇ περιόδῳ καὶ γ')] ἐκ τῆς θέσεως τῶν συλλαβῶν τῶν τῶν ἐν ἐκάστῃ μουσικῇ περιόδῳ.

§ 43. Ἀκριβὲς τετράχορδον σύγκειται ἐκ τεσσάρων κατὰ σειρὰν φθόγγων, ἣτοι ἐκ τριῶν τονιάτων διαστημάτων περιεχόντων ἐν συνόλῳ δεκαπέντε τμήματα.

§ 44. Ἐπειδὴ δὲ τὰ δύο ἄκρα τοῦ τετραχόρδου μένουσιν ἀμετακίνητα, ἐπεται διτὶ τὸ γένος ὅρίζεται ἐκ τῆς φύσεως τῶν δύο μέσων φθόγγων τοῦ τετραχόρδου.

§ 45. Τὸ γένος εἶναι διατονικὸν δταν τὸ τετράχορδον σύγκηται ἐκ τόνων μεῖζονος, ἐλάτσονος καὶ ἐλαχίστου. Τὸ τετράχορδον τοῦτο μεταβάλλεται κατὰ τὰς θέσεις, ἃς κατέχουσιν ἐν αὐτῷ οἱ τρεῖς οὗτοι τόνοι. Οὕτω, τὸ τετράχορδον Δ Γ Π σύγκειται ἐκ μεῖζονος, ἐλάτσονος καὶ ἐλαχίστου.

Τὸ τετράχορδον χ π' η' εξ ἐλάτσονος,
ἐλαχίστου καὶ μεῖζονος.

Τὸ τετράχορδον ζ θ' λ' εξ ἐλαχίστου,
μεῖζονος καὶ ἐλάτσονος.

§ 46. Τὸ τετράχορδον εἶναι χρωματικὸν δταν ἑκάτερος τῶν μέσων φθόγγων προσεγγίζῃ πρὸς τὸν παραχειμενὸν αὐτῷ ἄκρον· οὕτω τὸ τετράχορδον π α

$\alpha\#$ λ' σύγκειται εξ ἐνὸς ἐλάτσονος μεθ' ὑφέσεως, τουτέστιν ἐκ τριῶν τμημάτων, εξ ἐνὸς μεῖζονος μετ' ἐλαχίστου, τουτέστιν ἐκ δέκα τμημάτων, καὶ ἐκ μιᾶς διέσεως, τουτέστιν ἐκ δύο τμημάτων.

§ 47. Τὸ ἐναρμόνιον τετράχορδον σύγκειται ἐκ δύο μεῖζονων τόνων καὶ ἐνὸς ἡμιτονίου· τοιαῦτα εἰσὶ τὰ τετράχορδα:

$\gamma\#$ $\gamma\#$ $\gamma\#$ $\gamma\#$ $\gamma\#$

§ 48. Εκάστη τῶν κλιμάκων τῶν τριῶν γενῶν ἀποτελεῖται ἐκ δύο τετραχόρδων ὁμοίων διεζευγμένων δι' ἐνὸς μεῖζονος τόνου· οὕτω λ. γ. ἡ διατονικὴ κλίμαξ:

$\gamma\#$ $\gamma\#$ $\gamma\#$ $\gamma\#$ $\gamma\#$

ἀποτελεῖται ἐκ τῶν τετραχόρδων:

$\delta\#$ $\delta\#$ $\delta\#$ $\delta\#$ $\delta\#$

γωριζομένων ἀπ' ἄλληλων διὰ τοῦ μεῖζονος τόνου Γα—Δι.

Ωσαύτις ἡ χρωματικὴ κλίμαξ:

$\gamma\#$ $\gamma\#$ $\gamma\#$ $\gamma\#$ $\gamma\#$

ἀποτελεῖται ἐκ τῶν τετραχόρδων:

ν ν ν ν ν

γωριζομένων διὰ τοῦ μεῖζονος τόνου Ια—Δι.

Ἐπίσης ἡ ἐναρμόνιος κλίμαξ:

$\gamma\#$ $\gamma\#$ $\gamma\#$ $\gamma\#$ $\gamma\#$

ἀποτελεῖται ἐκ τῶν τετραχόρδων:

ζ ζ ζ ζ ζ

γωριζομένων διὰ τοῦ μεῖζονος τόνου Βου—Ια.

§ 49. Η ἄλληλουγία φθόγγων περιλαμβάνουσα δύο ὁμοια τετράχορδα διεζευγμένα κατὰ τόνον μεῖζονα καλεῖται σύστημα Διαπασῶν¹.

1. Σύστημα καλεῖται παρὰ τοῖς μουσικοῖς σειρὰ δεδουλένων τόνων τῆς κλίμακος ἐπαναλαμβανομένων ἐπὶ τὸ δέκα καὶ ἐπὶ τὸ δεκάτην. Καὶ διατηροῦσα τὰς αὐτὰς τονιάτις διαστάτεις. Οὕτω λ. χ. τὸ πεντάχορδον σύστημα τὸ καὶ τροχὸς καλούμενον σύγκειται ἐκ πέντε φθόγγων Πα Βου Γα Δι Κε. Ἐν περιπτώσει καθ' ἥν τὸ μέλος ὑπερβαίνει τὴν ἔκ-

Κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο, ἐὰν τὸ μέλος ὑπερβαίνῃ τὰ ἔρια τῆς κλίμακος εἴτε ἐπὶ τὸ δέξιον, εἴτε ἐπὶ τὸ βαρὺ, οἱ προστιθέμενοι φθόγγοι ἀντιφωνοῦσιν ἀκριβῶς πρὸς τοὺς ἐν τῇ κλίμακι ἐπὶ τὸ βαρὺ ἢ ἐπὶ τὸ δέξιον ἀντιστοιχοῦντας αὐτῆς φθόγγους, τουτέστιν ἐν τε τῇ ἀναβάσει καὶ ἐν τῇ καταβάσει ἐπαναλαμβάνονται τὰ ἐν τῇ κλίμακι τονιαῖς διαστήματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'

ΠΕΡΙ ΕΛΞΕΩΣ

§ 50. Ἐν παντὶ μέλει οἱ φθόγγοι διαιροῦνται εἰς δεσπόζοντας καὶ ὑπερβασίμους, καὶ οἱ μὲν δεσπόζοντές εἰσι σταθεροὶ καὶ ἀμετακίνητοι, οἱ δὲ ὑπερβάσιμοι ὑφίστανται μεταβολὴν καλουμένην ἐλξιν.

§ 51. Ἡ ἐλξις ἐν τῇ ιερᾷ ἡμῶν Μουσικῇ ἐστι νόμος ὑπ' αὐτῆς τῆς φύσεως ἐπιβαλλόμενος. Καίτοι δὲ μηδαμῶς ἀναγραφόμενος τέως ἐν τῇ θεωρίᾳ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς, δύναται δῆμος νὰ ὑποβληθῇ εἰς κανόνας, οὓς ἡ παράδοσις διέσωσε. Συνίσταται δὲ ἡ ἐλξις εἰς τὴν κατὰ

τασιν τοῦ πενταχόρδου τούτου ἐπὶ τὸ δέξιον μὲν, ὁ φθόγγος Κε λαμβανόμενος ὡς Πα γίνεται ὁ βαρύτερος φθόγγος νέου πενταχόρδου δύοισι· ἐπὶ τὸ βαρὺ δὲ, ὁ φθόγγος Πι λαμβανόμενος ὡς Κε γίνεται ὁ δέσποτερος φθόγγος νέου ἐπίσης πενταχόρδου. Εἰς τὰ μέρη εἰς ἡ ἐφαρμόζεται ἡ θεωρία τοῦ τροχοῦ, τὸ τοιοῦτον κατορθοῦται ἐπὶ τοῦ Ψαλτηρίου διὰ τῆς μετακινήσεως τοῦ κανόνος ἐν ἀναβάσει μὲν, μετατιθεμένου τοῦ φθόγγου Πα τοῦ Κανόνος ἐπὶ τῆς κλειδὸς Κε τοῦ Ψαλτηρίου, ἐν καταβάσει δὲ, μετατιθεμένου τοῦ φθόγγου Κε τοῦ Κανόνος ἐπὶ τῆς κλειδὸς Πα τοῦ Ψαλτηρίου.

ἐν ἡ πλείονα τμήματα ἐπὶ τὸ δέξιον μεταβολὴν φθόγγων τινῶν ἐλκομένων ὑπὸ τῶν παρακειμένων αὐτοῖς δέσποτέρων.

§ 52. Ἡ ἐλξις σπανιώτερον ἐκτελουμένη ἐν τῷ Στιχηραϊκῷ μέλει, ἐστὶ προσὸν ἴδιαίτερον καὶ στοιχεῖον ἀπαραίτητον τοῦ Ειρυσλογικοῦ μέλους.

Οἱ δὲ ὅροι καὶ κανόνες, ὡραῖοι ἐκτελεῖται, ἐκτεθήσονται ἐν ἐνὶ ἐκάστῳ τῶν ἥχων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'

ΠΕΡΙ ΗΧΩΝ

§ 53. Ήγός ἐστι πορεία μέλους ὠρισμένα ἔχοντος, βάσιν, διαστήματα, δεσπόζοντας φθόγγους καὶ καταλήξεις. Σύντομος γραμμή, ἡ τοι μουσικὴ περίσσος, γρακτηρίζουσα τὸν ἥγον καλεῖται ἀπίχημα.

§ 54. Σημεῖα δηλωτικὰ τῶν ἥχων εἰσὶν αἱ μαρτυρίαι τιθέμεναι ἐν ἀρχῇ τοῦ μέλους, καὶ αἱ φθοραὶ τιθέμεναι ἐν τῷ μέσῳ αὐτοῦ, ὅσακις μεταβάλλει ἥγον¹.

"Ηχος Α"

§ 55. Ο Α' ἥγος ἀνήκων εἰς τὸ διατονικὸν γένος ἔχει βάσιν τὸν Πα. Κατ' ἄλλαγήν τοῦ συστήματος δηλ. κατὰ τὸν Τροχὸν εἰς πολλὰ μέλη ὁ ηχος οὗτος ἔγει βάσιν τὸν Κε, λαμβανόμενον ὡς Πι.

§ 56. Ἡ κλίμαξ τοῦ ἥχου τούτου περιέγει τὰ ἔξης τονιαῖς διαστήματα Πα—Βου=5, Βου—Γα=4, Γα—

1. "Ορχ περὶ φθορῶν ἐκτενέστερον § 118.

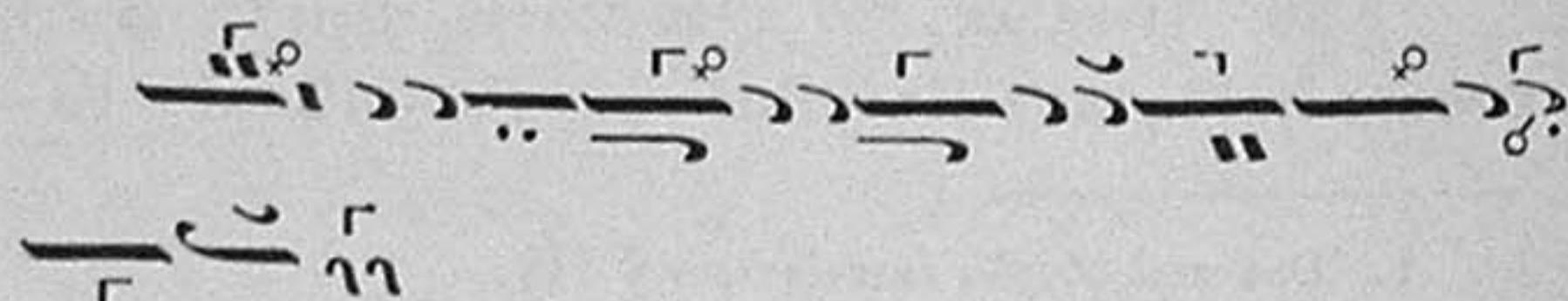
$\Delta = 6$, $\Delta - \mathrm{K} = 6$, $\mathrm{K} - \mathrm{Z} = 5$, $\mathrm{Z} - \mathrm{N} = 4$, $\mathrm{N} - \mathrm{P} = 6$.

§ 57. Άρκτική μαρτυρία των ἥγου τούτου, ἐὰν μὲν ἀρχηται ἀπὸ τοῦ Πα εἰσὶν αὕτη ἢ Πα, ἐὰν δὲ ἀπὸ τοῦ Κε αὕτη ἢ Κε.

§ 58. Δεσπόζοντες φθόγγοι ἐν μὲν τῷ Στιγγραρικῷ εἰσὶν οἱ Πα καὶ οἱ Γα, ἢ δὲ Κε καὶ οἱ Νη· ἐν δὲ τῷ Εἰρμολογικῷ οἱ Πα καὶ οἱ Δι· καὶ ἐν τῷ Παπαδικῷ Πα Γα Δι καὶ Κε.

§ 59. Εἰς τὸ Εἰρμολογικὸν μέλος ὁ φθόγγος Βου ἐν ἀναβάσει ἐλκόμενος ὑπὸ τοῦ Γα λαμβάνει δίεσιν ἐνὸς τμήματος· ὁ δὲ Γα ἐλκόμενος ἐπίσης ὑπὸ τοῦ Δι λαμβάνει δίεσιν τεσσάρων τμημάτων, ἐν καταβάσει δὲ οἱ φθόγγοι οὗτοι ἐπανέρχονται εἰς τὴν φυσικὴν αὐτῶν θέσιν. Ο φθόγγος Ζω ἐὰν τὸ μέλος δὲν ὑπερβαίνῃ τὸν φθόγγον τοῦτον, λαμβάνει ὑφεσιν τριῶν τμημάτων· ἐὰν δὲ τὸ μέλος φθίνῃ μέχρι τοῦ Νη, ἐν μὲν τῇ ἀναβάσει λαμβάνεται φυσικῶς, ἐν δὲ τῇ καταβάσει λαμβάνει ὑφεσιν τριῶν τμημάτων (κείσθω ὡς παράδειγμα τῶν ἔλξεων τούτων: Σοῦ ἡ τροπαιοῦχος δεξιὰ κτλ.).

§ 60. Εἰς τὸ Στιγγραρικὸν (ἰδίως Παπαδικὸν) ὅταν τὸ μέλος ἐπιμένῃ ἐπὶ τοῦ Γα καὶ δὲν ὑπερβαίνῃ τὸν Δι, τότε οἱ Δι λαμβάνει ὑφεσιν δύο τμημάτων, καὶ τότε ο ἥγος οὗτος καλεῖται πρῶτος δίφωνος οἶόν ἐστι τὸ ἔξης μέλος:

§ 61. Η ἔκτασις τοῦ ἥγου τούτου ἐν τῷ συντόμῳ στιγγραρικῷ μέλει δὲν ὑπερβαίνει τὸν Κε ἐν ἀναβάσει, οὔτε τὸν Ζω ἐν καταβάσει. "Οταν ὅμως ὑπερέῃ τὰ ὅρια ταῦτα εἴτε ἐπὶ τὸ βαρὺ, εἴτε ἐπὶ τὸ ὄξον, τότε σημειοῦται διὰ τῶν καταλλήλων φθορῶν. Τοῦ δὲ ἀργοῦ Στιγγραρικοῦ μέλους ἡ ἔκτασις είναι δύο ὥμοιών πενταγόρδων λαμβανομένης βάσεως τοῦ Κε ως Πα. Ἐν δὲ τῷ ἀργῷ Εἰρμολογικῷ μέλει, ἐπὶ τὸ ὄξον μὲν φθάνει μέχρι τῆς δικταφωνίας τῆς βάσεως αὐτοῦ, ἐπὶ τὸ βαρὺ δὲ μέχρι τῆς τετάρτης.

§ 62. Καταλήξεις εἰς μὲν τὸ Στιγγραρικὸν μέλος γίνονται ἀτελεῖς μὲν εἰς τὸν Πα Γα καὶ Δι, ἐν τῷ Παπαδικῷ καὶ εἰς τὸν Κε, ἐντελεῖς δὲ καὶ τελικαὶ εἰς τὴν βάσιν.

Εἰς δὲ τὸ Εἰρμολογικὸν ἀτελεῖς μὲν εἰς τὸν Δι, ἐντελεῖς δὲ καὶ τελικαὶ εἰς τὸν Πα. Εἰς δὲ τὸ Παπαδικὸν ἐντελεῖς μὲν εἰς τὸν Πα Δι καὶ Κε, τελικαὶ δὲ εἰς τὴν βάσιν του.

(ἴδε ἐν τέλει τὰ ἀπογράμματα αὐτοῦ).

§ 63. Φθοραὶ τοῦ ἥγου τούτου εἰσὶν αἱ ἐφεξῆς δύο ? δ. Ο φθόγγος ἐφ' οὐ γίνεται τεθῆ τὸ πρῶτον τῶν σημείων τούτων γίνεται Πα, καὶ λαμβάνεται ὡς βάσις διατονικοῦ πενταγόρδου, ο δὲ φθόγγος ἐφ' οὐ τίθεται τὸ δεύτερον γίνεται Κε καὶ λαμβάνεται ὡς ἄκρον πενταγόρδου.

ΤΗΓΟΣ Β'.

§ 64. Ο Β' ἥγος ἀνήκων εἰς τὸ γρωματικὸν γένος βάσιν ἔχει τὸν Δι διὰ τε τὸ Στιγγραρικὸν καὶ Παπαδικόν.

ένιοτε δὲ λαμβάνει τὸν Βου καὶ σπανιώτατα τὸν Νη,
κατὰ μετάθεσιν τῆς τονικῆς βάσεως.

§ 65. Ἡ κλίμαξ τοῦ ἥχου τούτου περιέχει τὰ ἔξης
τονιαῖς διαστήματα, Νη—Πα=4, Πα—Βου=7, Βου—
Γα=4, Γα—Δι=6, Δι—Κε=4, Κε—Ζω=7, Ζω—
Νη=4.

§ 66. Ἀρκτικὴ μαρτυρία αὐτοῦ ἐστιν ἡ ἔξης $\overline{\text{---}}$

§ 67. Δεσπόζοντας φθόγγους ἔχει τοὺς ἔξης Βου,
Δι, καὶ σπανίως τὸν κάτω Νη, ὡς καὶ τὸν ύψηλὸν Ζω.
Εἰς δὲ τὸ Εἰρμολογικὸν ἔχει τοὺς Πα καὶ Δι¹.

§ 68. Ὁ Γα ἐν ἀναβάσει ὑπόκειται εἰς ἐλξιν ἐπὶ
τὸ δέκατο δύο τμημάτων, πλησιάζων πρὸς τὸν Δι, ἐν κατα-
βάσει δὲ πλησιάζων πρὸς τὸν Βου ἐπανέρχεται εἰς τὴν
φυσικήν του θέσιν.

§ 69. Ἡ ἔκτασις τοῦ ἥχου τούτου ἐστὶν ἀπὸ τοῦ Νη
μέχρι τοῦ ύψηλοῦ Νη, ἐνίοτε δὲ φθάνει μέχρι τοῦ ἐπάνω
Βου.

§ 70. Καταλήξεις ἀτελεῖς μὲν ποιεῖ εἰς τὸν Βου,
Δι, καὶ σπανίως εἰς τὸν κάτω Νη, ὡς καὶ εἰς τὸν ύψηλὸν
Ζω. Εἰς δὲ τὸ Εἰρμολογικὸν ἀτελεῖς μὲν εἰς τὸν Πα,
Δι, ἐντελεῖς δὲ καὶ τελικὰς εἰς τὸν Πα¹.

(ἴδε ἐν τέλει τὰ ἀπηγόματα αὐτοῦ).

§ 71. Τὰ φθορικὰ σημεῖα τοῦ ἥχου τούτου εἰσὶ τὰ
ἔξης δύο $\Theta\sigma$

‘Ο φθόγγος ἐφ’ οὐ ἥθελε τεθῆ τὸ πρῶτον τῶν ση-
μείων τούτων γίνεται Δι καὶ λαμβάνεται ὡς βάσις γρω-
ματικοῦ τετραχόρδου. ‘Ο δὲ φθόγγος ἐφ’ οὐ τίθεται τὸ

1. Τὸ Εἰρμολογικὸν μέλος τοῦ Β’ ἥχου εἶναι πλ. τοῦ Β’, καὶ
τ’ ἀνάπαλιν τὸ Εἰρμολογικὸν τοῦ πλ. Β’ εἶναι Β’.

δεύτερον γίνεται Νη καὶ λαμβάνεται ὡς ἄκρον τοῦ τε-
τραχόρδου.

ΤΗΧΟΣ Γ’.

§ 72. Ὁ Γ’ ἥχος ἀνήκων εἰς τὸ ἐναρμόνιον γένος
ἔχει βάσιν τὸν Γα¹.

§ 73. Ἡ κλίμαξ αὐτοῦ εἶναι ἡ ἔξης, ἡς τὰ τονιαῖα
διαστήματα ὅριζονται ὡς ἀκολούθως, Γα—Δι=6, Δι—
Κε=6, Κε—Ζω=3, Ζω—Νη=6, Νη—Πα=6, Πα—
Βου—Γα=3.

§ 74. Ἀρκτικὴ μαρτυρία ἐστὶν ἡ ἔξης $\overline{\text{---}}$ ἡ Γα

§ 75. Δεσπόζοντας φθόγγους ἔχει τοὺς Γα Κε εἰς
τε τὸ Στιγματικὸν καὶ τὸ Εἰρμολογικόν.

§ 76. Ὁ φθόγγος Βου ἐν ἀναβάσει ὑπόκειται εἰς
ἐλξιν ἐνδέ τμήματος πλησιάζοντος πρὸς τὸν Γα, ἐν κατα-
βάσει δὲ πλησιάζοντος πρὸς τὸν Πα λαμβάνει τὴν ἐν τῇ
κλίμαξι ὅρισθεῖσαν θέσιν.

§ 77. ᩪ ἔκτασις τοῦ ἥχου τούτου ἐστὶν ἀπὸ τοῦ
κάτω Νη μέχρι τοῦ δέκατου Πα ἐνίοτε δὲ καταβαίνει μέγρι
τοῦ Ζω (ἐνχρμονίως).

§ 78. Καταλήξεις ποιεῖ ἀτελεῖς μὲν εἰς τὸν Γα,
Κε, ἐντελεῖς δὲ εἰς τὸν Πα, Κε, καὶ τελικὰς εἰς τὸν Γα.

(ἴδε ἐν τέλει τὰ ἀπηγόματα).

§ 79. ᩪ ἐναρμόνιος φθορὰ αὐτοῦ ἡ ἔξης ρ , ἡν ἔχει
κοινὴν μετὰ τοῦ βαρέως ἐναρμονίου, καθιστᾶ τὸν φθόγ-
γον ἐφ’ οὐ τίθεται βάσιν ἐναρμονίου τετραχόρδου Ζω Νη
Πα Βου καὶ Γα Δι Κε Ζω, ἐλανοὶ οἱ ἐπόμενοι φθόγγοι

1. Σημειωτέον ὅτι εἰς τὸ Παπαδικὸν μέλος γίνεται μετάθεσις τοῦ
φθόγγου Νη ἐπὶ τοῦ Γα σύτως $\overset{\Omega}{\rho}$ καὶ τότε τὸ μέλος δέεται κατὰ τὴν
κλίμαξα τοῦ $\overset{\Lambda}{\rho}$ $\overset{\Omega}{\rho}$ 77

ώσιν ἀνιόντες, ἐὰν δὲ ὥσι κατιόντες, ὁ φθόγγος οὗτος λαμβάνεται ως ἄκρων ἐναρμονίου τετραχόρδου Ζω Κε Δι Γα ἦ Βου Πα Νη Ζω.

ΤΗΧΟΣ Δ'.

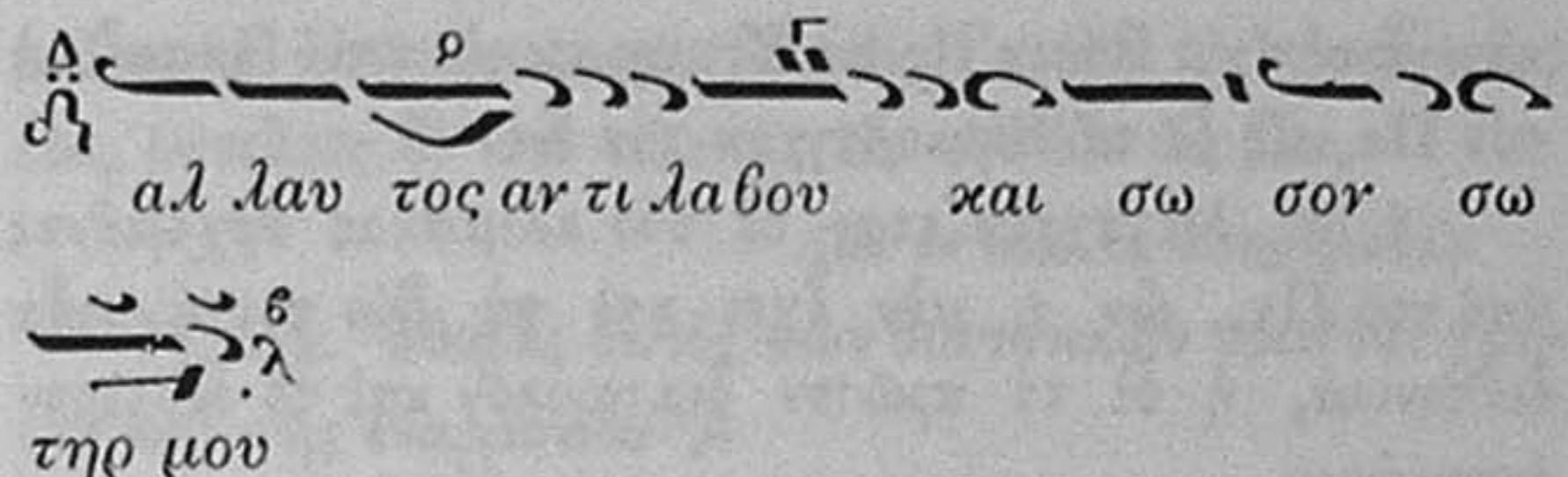
§ 80. Ο Δ' ἡχος μεταχειρίζεται κλίμακα διατονικὴν κατὰ τὸ διαπασῶν σύστημα¹, βάσιν δὲ ἔχει εἰς μὲν τὸ Στιχηραρικὸν τὸν Πα, εἰς τὸ Εἱρμολογικὸν τὸν Βου, καὶ εἰς τὸ Παπαδικὸν τὸν Δι.

§ 81. Αρχτικαὶ μαρτυρίαι αὐτοῦ εἰσιν αἱ ἔξῆς : ἡ τοῦ Στιχηραρικοῦ π̄ η τοῦ Εἱρμολογικοῦ λ̄ καὶ ἡ τοῦ Παπαδικοῦ Δ̄

§ 82. Δεσπόζοντας φθόγγους εἰς τὸ Στιχηραρικὸν ἔχει τοὺς Πα, Βου, Δι, εἰς τὸ Εἱρμολογικὸν τοὺς Βου, Δι, καὶ εἰς τὸ Παπαδικὸν τοὺς Βου, Δι καὶ Ζω.

§ 83. Εἰς τὸ πρῶτον τετράχορδον Δι Κε Ζω Νη τοῦ Παπαδικοῦ μέλους ὁ Κε, ώς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἶναι ύψωμενος κατὰ ἐν τμῆμα δταν δὲ ἐμμένη τὸ μέλος ἐπὶ τοῦ Ζω, τότε ύψοῦται ἔτι ώς ἐκ τῆς ἔλξεως κατὰ δύο τμήματα. Καὶ ὁ Γα ύπόκειται εἰς τὰς αὐτὰς ἔλξεις, δις καὶ ἐν τῷ Α' ἡχῷ. Εἰς τὸ Εἱρμολογικὸν μέλος ὁ Πα ἔλκεται ύπὸ τοῦ Βου κατὰ τρία τμήματα ώς ἐπὶ τὸ πλεῖστον· καὶ ὁ Γα ἐνίστε ἐλκόμενος ύπὸ τοῦ Βου, ἐκπίπτει κατὰ ἐν τμῆμα. Ο δὲ Ζω ύπόκειται εἰς μείωσιν ἐνὸς τμήματος δταν τὸ μέλος ἐράπτηται αὐτὸυ καὶ ἐπιστρέφη ἐπὶ τὸ βαρὺ, παράδειγμα ἔστω τὸ ἔξης :

1. Ἐν τισι μέλεσι τοῦ ἡχού τούτου, καὶ μάλιστα ἐν τῷ Στιχηραρικῷ καὶ Παπαδικῷ, γίνεται ἐφαρμογὴ καὶ τοῦ Τροχοῦ, δτε ὁ ύψηλὸς Πα γίνεται Δι.

Εἰς δὲ τὸ Στιχηραρικὸν ὁ Γα ύψοῦται πρὸς τὸν Δι κατὰ ἐν τμῆμα δταν τὸ μέλος ὁδεύῃ ἐπὶ τὸ δξύ.

§ 84. Η ἔκτασις τοῦ ἡχού τούτου ἐστὶν εἰς τὸ Στιχηραρικὸν μέλος ἐν ἀναβάσει μὲν μέχρι τοῦ σ̄ Δ̄ εἰς τὸ Εἱρμολογικὸν ἐν ἀναβάσει μὲν μέχρι τοῦ Νη, ἐν δὲ τῇ καταβάσει μέχρι τοῦ Νη· καὶ εἰς τὸ Παπαδικὸν ἀπὸ τῆς βάσεως του ἐξ ίσου καὶ ἐπὶ τὸ βαρὺ καὶ ἐπὶ τὸ δξύ.

§ 85. Καταλήξεις ποιεῖ εἰς τὸ Στιχηραρικὸν ἀτελεῖς μὲν εἰς τοὺς φθόγγους Δι Βου, ἐντελεῖς δὲ εἰς τὸν Πα, καὶ τελικὰς εἰς τὸν Βου. Εἰς τὸ Εἱρμολογικὸν ἀτελεῖς μὲν εἰς τοὺς Πα Βου Δι, ἐντελεῖς εἰς τὸν Βου, καὶ τελικὰς ἐπίσης εἰς τὸν Βου· εἰς δὲ τὸ Παπαδικὸν ἀτελεῖς μὲν εἰς τοὺς Βου Ζω, ἐντελεῖς εἰς τὸν Νη καὶ τελικὰς εἰς τὸν Δι.

(ἴδε ἐν τέλει τὰ ἀπηχήματα).

§ 86. Φθοραὶ τοῦ ἡχού τούτου εἶναι αἱ ἔξῆς τρεῖς διατονικαί: ἡ τοῦ Πα οἱ τοῦ Βου Σ καὶ ἡ τοῦ Δι οἱ ἀγικ. Ο φθόγγος ἐφ' οὐ τίθενται λαμβάνεται ως ἐκεῖνος οὐ τὸ ὄνομα φέρει ἡ φθορά.

ΤΗΧΟΣ πλ. τοῦ Α'.

§ 87. Ο πλ. τοῦ Α' ἡχος ἀνήκων εἰς τὸ διατονι-

κὸν γένος ἔχει βάσιν εἰς τὰ Στιχηραρικὰ καὶ Παπαδικὰ τὸν Πα., εἰς δὲ τὰ Εἱρμολογικὰ τὸν Κε.

§ 88. Μεταχειρίζεται δὲ δύο κλίμαχας ἀρχομένας ἀπὸ τοῦ Πα., ὡν ἡ μὲν ἔχει καὶ τὰ δύο τετράχορδα διατονικὰ, ἡ δὲ τὸ πρῶτον διατονικὸν καὶ τὸ δεύτερον ἐναρμόνιον.

§ 89. Ἀρκτικὴ μαρτυρία τοῦ ἥχου τούτου ἐστὶν ἡ ἔξτις: $\lambda\ddot{\eta}\text{--}\Pi\alpha$

§ 90. Δεσπόζοντας φθόγγους εἰς τὰ Στιχηραρικὰ καὶ Παπαδικὰ ἔχει τοὺς Πα Δι Κε· εἰς δὲ τὰ Εἱρμολογικὰ τοὺς Κε Νη.

§ 91. Τὰ Εἱρμολογικὰ τοῦ ἥχου τούτου, ἀπερ ἔχουσι βάσιν τὸν Κε ὁδεύουσιν ἐπὶ τὸ βαρὺ καὶ ἐπὶ τὸ δέκανός ὡς ἀπὸ τοῦ Πα. "Οταν δὲ ποιῶσι καταλήξεις εἰς τὸν Πα, ἔχουσιν αὐτὸν φυσικὸν, δτε καὶ ἀπαιτοῦσι τὸν Ζω μὲν ὑφεσιν τριῶν τμημάτων (ώς Χαροὶς ἀσκητικῶν ἀληθῶς).

"Οταν τὸ μέλος ἔχῃ βάσιν τὸν Πα, δὲν ὑπερβαίνῃ δὲ τὸν Ζω, τότε δὲ φθόγγος οὗτος ἐν καταβάσει ὑφίσταται ὑφεσιν τριῶν τμημάτων (ώς Κύριε ἐκέντραξα κτλ.).

§ 92. Ἡ ἔκτασις τῶν Στιχηραρικῶν καὶ Παπαδικῶν τοῦ ἥχου τούτου ἐστὶν ἐπὶ τὸ δέκανός μὲν μέχρι τῆς δικταῖωνίας ἀπὸ τῆς βάσεις του, ἐπὶ τὸ βαρὺ δὲ μέχρι τοῦ Κε. Εἰς δὲ τὰ Εἱρμολογικὰ ἀπὸ τῆς βάσεως διατονικῶς μὲν μέχρι τοῦ δέκανος Βου ως Κε, καὶ ἐπὶ τὸ βαρὺ μέχρι τοῦ Γα ως Ζω· ἐναρμονίως δὲ ἐπὶ μὲν τὸ δέκανός μέχρι τοῦ Πα, ἐπὶ δὲ τὸ βαρὺ μέχρι τοῦ βαρέως Πα.

§ 93. Καταλήξεις εἰς μὲν τὰ Στιχηραρικὰ καὶ Παπαδικὰ ἔχει ἀτελεῖς μὲν εἰς τοὺς Δι Κε· ἐντελεῖς δὲ εἰς τοὺς Δι Πα, καὶ τελικὰς μόνον εἰς τὸν Πα· εἰς δὲ τὰ Εἱρ-

μολογικὰ ἀτελεῖς εἰς τὸν Νη ως Γα, καὶ εἰς τὸν Κε ως Πα, ἐντελεῖς δὲ καὶ τελικὰς εἰς τὸν Κε ως Πα.

(ἴδε ἐν τέλει τὰ ἀπηχήματα).

§ 94. Φθορὰς ἐκτὸς τῶν διατονικῶν ποιεῖται χρῆσιν καὶ τῆς ἐναρμονίου ρ

"Ηχος πλ. τοῦ Β'.

§ 95. Ο ἥχος οὗτος ἀνήκει εἰς τὸ χρωματικὸν γένος καὶ ἔχει βάσιν τὸν Πα· ἔχει βάσιν πρὸς τούτοις καὶ τὸν Δι, καὶ τοῦτο καλοῦσιν οἱ Μουσικοὶ νενανὼ (Πα Βου Γα Δι).

§ 96. Μεταχειρίζεται δὲ τὴν ὅλην χρωματικὴν κλίμακα συνισταμένην ἐκ δύο τετραχορδῶν δμοίων, καὶ περιέχουσαν τὰ ἔξτις τονιαῖα διαστήματα Πα—Βου = 3, Βου—Γα = 10, Γα—Δι = 2, Δι—Κε = 6, Κε—Ζω = 3, Ζω—Νη = 10, Νη—Πα = 21.

§ 97. Ἀρκτικὴ μαρτυρία αὐτοῦ εἶναι ἡ ἔξτις λ τῷ Πα

§ 98. Δεσπόζοντας φθόγγους εἰς τὰ Στιχηραρικὰ καὶ Παπαδικὰ ἔχει τοὺς Πα Δι Κε· εἰς τὰ Εἱρμολογικὰ, ἀπερ εἶναι Β' ἥχος ως ἔχοντα βάσιν τὸν Δι, καὶ διδεύουσι κατὰ τὰ διαστήματα τοῦ Β' ἥχου, ἔχει καὶ δεσπόζοντας φθόγγους τοὺς Βου καὶ Δι.

1. Μεταχειρίζονται πρὸς τούτοις καὶ τὴν μικτὴν κλίμακα εἰς τὰ Στιχηραρικὰ καὶ Παπαδικὰ τὴν ἔχουσαν δηλονότι τὸ πρῶτον τετράχορδον χρωματικὸν, τὸ δὲ δεύτερον διατονικόν εἶναι δὲ τὸ δευτέρον τοῦτο τετράχορδον διατονικὸν τοῦ Δ' ἥχου, ἢτοι ἀποτελεῖ κλίμακα συνισταμένην ἐκ δύο τετραχορδῶν συνεζευγμένων.

§ 99. Ό Γα τοῦ ἥχου τούτου εἰς τὰ Στιχηραρικὰ καὶ Παπαδικὰ ὑπόκειται εἰς ἔλξιν ἐνὸς τμῆματος, ὅταν τὸ μέλος ἐνδιατρίβῃ ἐπὶ τοῦ Δι, καὶ κατὰ συνέπειαν ὁ Γα—Δι μένει μόνον μὲν τμῆμα· ὅταν δὲ καταβαίνῃ, ἐπανέρχεται εἰς τὴν θέσιν του. Καὶ εἰς τὰ Εἱρμολογικὰ δὲ ὁ Γα (ὅστις εἶναι φυσικὸς ἔλκεται κατὰ ἐν τμῆμα).

§ 100. Ἡ ἔκτασις αὐτοῦ εἰς τὰ Στιχηραρικὰ καὶ Παπαδικά ἐστιν ἐπὶ τὸ ὄξὺ μὲν μέχρι τοῦ Βου ως Κε, καὶ ἐπὶ τὸ βαρὺ μέχρι τοῦ βαρέως Δι ως Πα. Εἰς δὲ τὰ Εἱρμολογικὰ ἐπὶ τὸ ὄξὺ μὲν μέχρι τοῦ Νη, ἐπὶ τὸ βαρὺ δὲ μέχρι τοῦ Βου, καὶ σπανίως μέχρι τοῦ βαρέως Νη.

§ 101. Καταλήξεις εἰς τὰ Στιχηραρικὰ καὶ Παπαδικὰ ἔχει ἀτελεῖς μὲν εἰς τοὺς Δι Κε καὶ Πα· ἐντελεῖς δὲ καὶ τελικὰς εἰς τὸν Πα καὶ εἰς τὸν Δι. Εἰς δὲ τὰ Εἱρμολογικὰ ἔχει ἀτελεῖς μὲν εἰς τοὺς Βου Δι, καὶ σπανίως εἰς τὸν Νη· ἐντελεῖς εἰς τὸν Βου, καὶ τελικὰς εἰς τὸν Δι καὶ εἰς τὸν Βου.

(ἴσες ἐν τέλει τὰ ἀπηχήματα).

§ 102. Φθοραὶ αὐτοῦ εἶναι αἱ ἔλξις δύο ω. σ. 'Ο φθόγγος ἐφ' οὐ ἥθελε τεθῆ ἡ πρώτη τῶν φθορῶν τούτων γίνεται Πα καὶ λαμβάνεται ως βάσις χρωματικοῦ τετραχόρδου· ὁ δὲ φθόγγος ἐφ' οὐ τίθεται ἡ δευτέρα, γίνεται Δι καὶ λαμβάνεται ως ἄκρον τοῦ τετραχόρδου.

Ἔχος Βαρύς.

§ 103. Ό ἥχος οὗτος ἀνήκει εἰς τὸ ἐναρμόνιον γένος διὰ τὰ Στιχηραρικὰ καὶ Εἱρμολογικὰ μέλη, καὶ τότε ἔχει βάσιν τὸν Γα· εἰς δὲ τὰ Παπαδικὰ ἀνάγεται

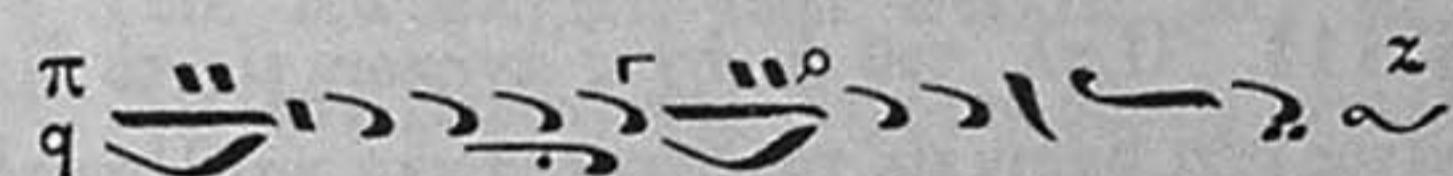
εἰς τὸ διατονικὸν γένος καὶ ἔχει βάσιν τὸν διατονικὸν Ζω.

§ 104. Κλιμακὰ μεταχειρίζεται εἰς μὲν τὰ Στιχηραρικὰ καὶ Εἱρμολογικὰ τὴν ἔλξιν ἐναρμόνιον Γα—Δι = 6, Δι—Κε = 6, Κε—Ζω = 3, Ζω—Νη = 6, Νη—Πα = 6, Πα—Βου = 6, Βου—Γα = 3. Εἰς δὲ τὰ Παπαδικὰ τὴν διατονικὴν μετὰ τῆς βάσεως Ζω ως πρεπέθη.

§ 105. Άρχιτικὴ μαρτυρίαι αὐτοῦ εἶναι αἱ ἔλξις δύο ἡ Γα καὶ ἡ τοῦ Ζω, διὰ τὸν διατονικὸν Βαρύν τὴν Ζω

§ 106. Δεσπόζοντας φθόγγους εἰς μὲν τὰ Στιχηραρικὰ καὶ Εἱρμολογικὰ ἔχει τοὺς Ζω Δι Γα· εἰς δὲ τὰ Παπαδικὰ τοὺς Ζω Πα Γα Δι.

§ 107. Εἰς τὸ Παπαδικὸν μέλος τοῦ ἥχου τούτου, τουτέστι τὸ ἔχον βάσιν τὸν Ζω διατονικὸν, ὁ Γα ύψοςται πρὸς τὸν Δι ἐν ἀναβάσει κατὰ τρία τμῆματα. Ό Κε ἐλκόμενος κατὰ τρία τμῆματα εὑρίσκεται πάντοτε πλεύσιον τοῦ Ζω· ὁ δὲ Βου ὑπόκειται ἐνιαγοῦ εἰς ψευστὸν πρὸς τὸν Πα κατὰ δύο τμῆματα ως

Εἰς δὲ τὸ ἐναρμόνιον μέλος ὁ Κε ἔλκεται, ως ἐπὶ τὸ πλεύσιον, ὑπὸ τοῦ Ζω κατὰ ἐν τμῆμα, τὸ αὐτὸν συμβαίνει καὶ εἰς τὸν (χάτω) Πα· καὶ ὁ Βου πρὸς τούτοις πρὸς τὸν Γα ύψοςται κατὰ ἐν τμῆμα.

§ 108. ᩩ ἔκτασις αὐτοῦ εἰς τὰ σύντομα Εἱρμολογικὰ καὶ Στιχηραρικὰ φθάνει ἐπὶ μὲν τὸ ὄξὺ μέχρι τοῦ

Νη, ἐπὶ δὲ τὸ βαρὺ ἐπίστης μέχρι τοῦ Νη, ἥτοι τρεῖς κάτω τῆς βάσεως αὐτοῦ. Εἰς δὲ τὰ ἀργὰ Στιχηραρικὰ, ἐπειδὴ μεταχειρίζεται μικτὴν κλίμακα, ἐπὶ μὲν τὸ ὅξυ μέχρι τοῦ Βου ως Κε, καὶ σπανίως μέχρι τοῦ Δι ως Νη. Ἐπὶ δὲ τὸ βαρὺ μέχρι τοῦ κάτω ἐναρμονίου Ζω. Εἰς δὲ τὰ Παπαδικὰ ἐπὶ τὸ ὅξυ μὲν μέχρι τοῦ ὅξεως Βου, ἐπὶ τὸ βαρὺ δὲ μέχρι τοῦ Δι.

§ 109. Καταλήξεις εἰς μὲν τὰ Ειρμολογικὰ καὶ Στιχηραρικὰ ἀτελεῖς μὲν εἰς τοὺς Γα Δι καὶ Πα· ἐντελεῖς δὲ καὶ τελικὰς εἰς τὸν Γα· εἰς δὲ τὰ Παπαδικὰ ἀτελεῖς μὲν εἰς τοὺς Ζω Πα Γα Δι καὶ Ζω (τὸν ὅξυν)· ἐντελεῖς δὲ καὶ τελικὰς εἰς τὸν Ζω.

(ἴδε ἐν τέλει τὰ ἀπηγόματα αὐτοῦ).

§ 110. Φθοραὶ αὐτοῦ εἶναι αἱ ἔξτις δύο ρ ξ, ὡν ἡ πρώτη ἐστὶν ἐναρμόνιος, ἐνεργοῦσα ως καὶ ἐν τῷ Γ' ἡχῳ· ἡ δὲ δευτέρα διατονικὴ, καὶ ὁ φθόγγος ἐφ' οὐ τιθεται γίνεται Ζω διατονικός.

Τίχος πλ. τοῦ Δ'.

§ 111. Ο πλ. τοῦ Δ' Τίχος ἀνήκων εἰς τὸ διατονικὸν γένος ἔχει βάσιν εἰς τὰ Στιχηραρικὰ καὶ Παπαδικὰ τὸν φθόγγον Νη. Ἐν τισι μέλεσι τοῦ Τίχου τούτου λαμβάνεται ως βάσις αὐτοῦ ὁ φθόγγος Γα τηρουμένων τῶν ἀπὸ τοῦ Νη δικτυμάτων. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς τινα μέλη τοῦ ἀργοῦ καὶ συντόμου ειρμολογικοῦ εἶδους ως τό: Ἔξ ύψους κατῆλθες, Γγράν διοδεύσας, καὶ τὸ Ίδον ὁ νυμφίος.

§ 112. Ἀρκτικὴ μαρτυρία αὐτοῦ εἶναι ἡ ἔξτις π δ Νη.

§ 113. Δεσπόζοντας φθόγγους ἔχει τοὺς Νη Βου Δι.

§ 114. Ἐν τῷ ἡχῷ τούτῳ ὁ φθόγγος Πα εύρσκεται, ως ἐπὶ τὸ πλειστον, ύψωμένος κατὰ ἐν τμήμα ως ὁ Κε ἐν τῷ Δ', ύψιστάμενος δὲ ἐλξιν πρὸς τὸν Βου ύψουται κατὰ δύο τμήματα. Ο Βου ἐλχόμενος ὑπὸ τοῦ Γα ἐν ἀναβάσει ὑπόκειται εἰς ἐλξιν ἐνδὸς τμήματος· ἐπίστης ὁ Γα ἐν ἀναβάσει ἐλχόμενος ὑπὸ τοῦ Δι ύψουται κατὰ δύο τμήματα. Ο Ζω ἐπίστης ἐν ἀναβάσει ἐλχόμενος ύψουται πρὸς τὸν Νη κατὰ δύο τμήματα.

§ 115. Η ἔκτασις αὐτοῦ εἰς μὲν τὰ Στιχηραρικὰ καὶ Ειρμολογικὰ φθάνει ἐπὶ τὸ ὅξυ μὲν μέχρι τοῦ Βου, ἐπὶ τὸ βαρὺ δὲ μέχρι τοῦ Δι. Εἰς δὲ τὰ ἀργὰ Στιχηραρικὰ ἐπὶ τὸ ὅξυ μὲν μέχρι τοῦ Βου, ἐπὶ τὸ βαρὺ δὲ μέχρι τοῦ Δι. "Οταν δὲ ἔχῃ βάσιν τὸν Γα ως ἀπὸ τοῦ Νη, εἰς μὲν τὰ Ειρμολογικὰ ἐπὶ τὸ ὅξυ μὲν μέχρι τοῦ Πα ως Κε, ἐπὶ δὲ τὸ βαρὺ μέχρι τοῦ Νη. Εἰς δὲ τὰ Παπαδικὰ ἐπὶ μὲν τὸ ὅξυ μέχρι τοῦ Γα, ἐπὶ δὲ τὸ βαρὺ μέχρι τοῦ Δι.

§ 116. Καταλήξεις ποιεῖ ἀτελεῖς μὲν εἰς τοὺς Δι, Βου, Νη (τὸν Βαρὺν) καὶ Νη (τὸν ὅξυν), ἐντελεῖς δὲ εἰς τὸν Νη, καὶ σπανίως εἰς τὸν βαρὺν Δι καὶ Δι (μέσον), καὶ τελικὰς εἰς τὸν Νη.

(ἴδε ἐν τέλει τὰ ἀπηγόματα αὐτοῦ).

§ 117. Φθορὰ αὐτοῦ ἐστὶν αὕτη 2. Ο φθόγγος ἐφ' οὐ τιθεται γίνεται Νη καὶ λαμβάνεται ως ἡ τονικὴ βάσις τοῦ πλ. Δ'. "Οταν δὲ κατασκευάζηται οὕτω 2 τότε δεικνύει τὸν Νη τῆς Νήτης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'.

ΠΕΡΙ ΦΘΟΡΩΝ

§ 118. Ἐκτὸς τῶν μαρτυριῶν τῶν ἡχων ὑπάρχουσι καὶ ἔτερα σημεῖα καλούμενα φθοραί, ἐμφαίνουσαι ἡ μεταβολὴν τῆς τονικῆς βάσεως, ἀλλως παραχορδὴν, ἡ μετάβασιν τοῦ μέλους ἀπὸ ἑνὸς ἡχου εἰς ἔτερον ὡς εἰρηται § 54.

§ 119. Ἔκαστος ἡχος ἔχει τὰς οἰκείας φθορὰς, καὶ τοῦ μὲν Α' εἰσιν αἱ ἔξτις δύο ρ δ · τοῦ Β' -θ ς · τοῦ Γ' φ καὶ ἡ ἐναρμόνιος ρ · τοῦ Δ' φ ξ α · τοῦ πλ. Α' δ καὶ ἡ ἐναρμόνιος ρ · τοῦ πλ. Β' -θ ς · τοῦ Βαρέως ξ καὶ ἡ ἐναρμόνιος ρ καὶ τοῦ πλ. Δ' ε δ ·

§ 120. Ο τόνος ἐφ' οὐ γίθελε τεθῆ τὸ σημεῖον τῆς φθορᾶς ἀντικαθίσταται ὑπὲκείνου τὸν ὅποιον σημαίνει ἡ φθορὰ, καὶ ἀπὸ αὐτοῦ μεταβάλλονται καὶ τὰ διαστήματα τῶν λοιπῶν φθορῶν μέγρις ὅτου ἐπέλθῃ ἡ λύσις ἢ διὰ τῆς τοῦ ἀρχικοῦ μέλους φθορᾶς ἢ δι' ἀλλῆς τινός.

§ 121. Εν ταῖς καταλήξεις τοῦ φθορικοῦ μέλους διατηρεῖται μὲν τὸ σύμφωνον τοῦ ἀρχικοῦ ἡχου, προστίθεται δὲ ἡ μαρτυρία ἣν ἀπαιτεῖ ἡ φθορά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣΤ'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΧΡΟΩΝ

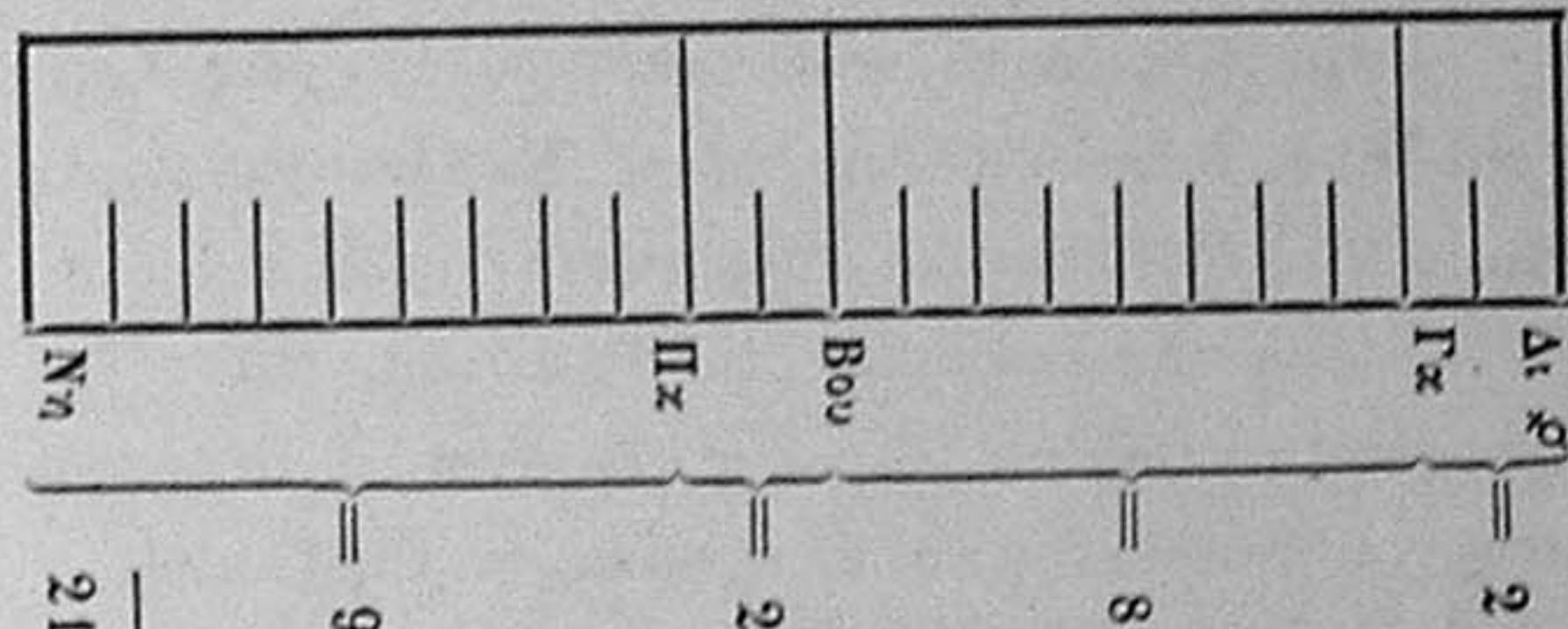
§ 122. Ἐκτὸς τῶν φθορῶν ὑπάρχουσι τρία ἔτερα σημεῖα καλούμενα γρόαι ἀτινά εἰσι τὰ ἔξτις:

Η Σπάθη -θ (χισάρ), ο Ζυγὸς ς (μουσταάρ) καὶ τὸ Κλιτὸν ς (νισαμπούρ).

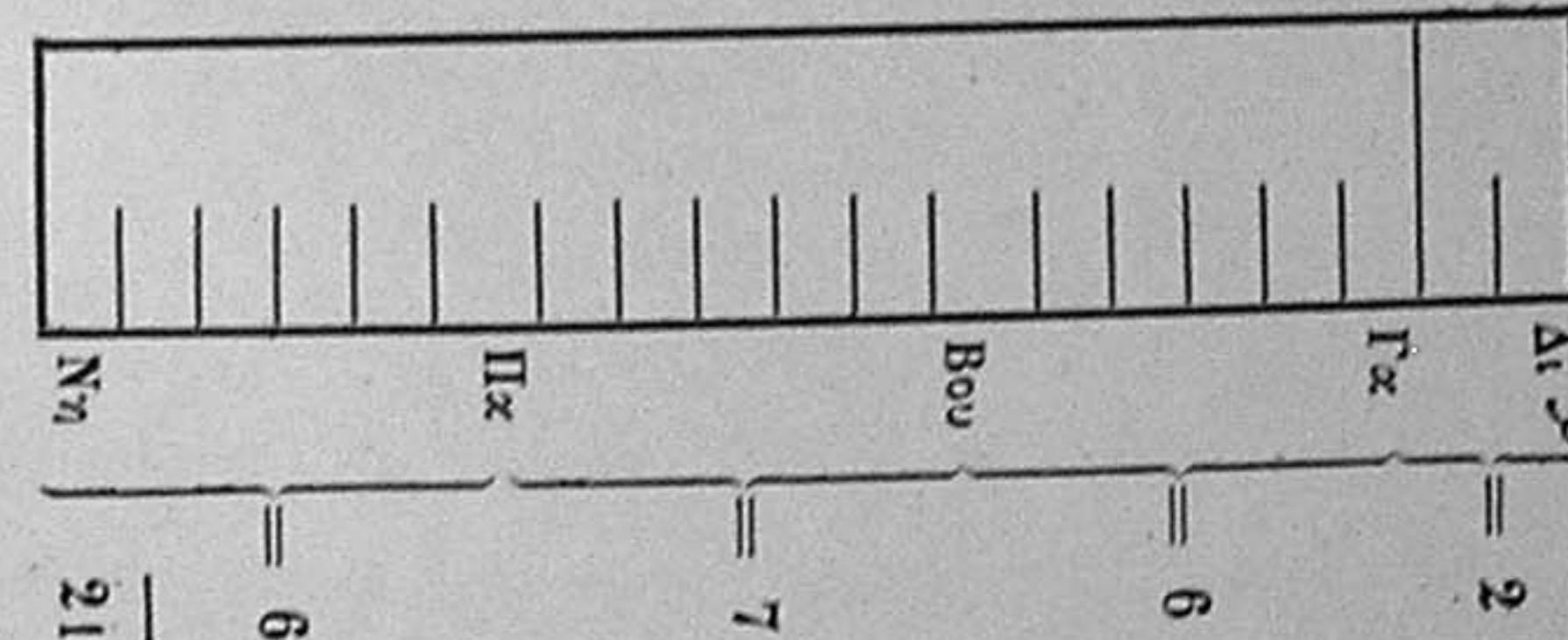
Η Σπάθη (χισάρ), ἐνεργεῖ ἐπὶ τῶν δύο παρακειμένων φθορῶν τοῦ τόνου ἐφ' οὐ τίθεται, οὕτως ὥστε νὰ ἀπέχωσιν ἀπὸ αὐτοῦ κατὰ δύο τμήματα.

Ο Ζυγὸς (μουσταάρ) καὶ τὸ Κλιτὸν (νισαμπούρ) ἐνεργοῦσιν ἐπὶ δλοκλήρου πενταχόρδου τίθέμενα ἐπὶ τοῦ φθοργοῦ Δι, δστις γίνεται ὁ δξύτερος φθοργός τῶν πενταχόρδων τούτων ὡς ἔξτις :

Ο μὲν Ζυγὸς οὕτω

Τὸ δὲ Κλιτὸν οὕτω

ΤΕΛΟΣ

Σημ. Ἐπειδὴ τὸ τελευταῖον φύλλον τῆς στοιχειώδους διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς ἔξεδόθη μετὰ παρέλευσιν πολλοῦ χρόνου (1904) ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως (1888) αὐτῆς, διὰ τοῦτο ἔθεωρήθη περιττὴ ἡ ἐκτύπωσις τῶν ἐν αὐτῇ ἀναφερομένων γυμνασμάτων καὶ ἀποχημάτων, τῆς ἐλλείψεως αὐτῶν ἀναπληρουμένης ἐξ ἄλλων βιβλίων τοῦ αὐτοῦ εἰδούς.